

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ

Методичні рекомендації
до самостійної роботи
з навчальної дисципліни
"УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ САНАЦІЄЮ"
для студентів спеціальності
8.03050801 "Фінанси і кредит"
усіх форм навчання

Харків
ХНЕУ ім. С. Кузнеця
2016

Затверджено на засіданні кафедри фінансів.
Протокол № 1 від 25.08.2015 р.

Укладач М. М. Берест

Методичні рекомендації до самостійної роботи з навчальної М 54 дисципліни "Управління фінансовою санацією" для студентів спеціальності 8.03050801 "Фінанси і кредит" усіх форм навчання / уклад. М. М. Берест. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2016. – 72 с.

Подано індивідуальний план самостійної роботи студента, сформовано комплексні кейси практичної спрямованості, надано основні питання, що необхідно самостійно розглянути та висвітлити в межах кожної теми навчальної дисципліни, тестові завдання, а також контрольні запитання для самодіагностики.

Рекомендовано для студентів економічних спеціальностей усіх форм навчання.

Вступ

Сучасна економічна ситуація в Україні характеризується наявністю кризових явищ різної глибини та ступеня складності. Падіння основних макроекономічних показників, скорочення обсягу інвестицій в економіці, девальвація національної валюти та інші прояви кризи на макrorівні супроводжуються падінням прибутковості суб'єктів господарювання, зростанням кількості неплатоспроможних та збиткових підприємств та іншими проявами кризових явищ на макrorівні.

Традиційно інструментом державного регулювання функціонування збиткових і фінансово неспроможних підприємств є інститут банкрутства. Проблема державної регламентації процесів банкрутства є для України надзвичайно актуальною, оскільки світовий досвід підтверджує, що саме даний інститут є одним із найбільш важливих інструментів ринкових перетворень та оздоровлення економіки. У той же час механізм банкрутства в Україні ще є недосконалим та потребує глибокого і ретельного дослідження, в першу чергу, з точки зору оцінки ефективності забезпечення виведення неплатоспроможних суб'єктів господарювання зі стану кризи або їх ліквідації. Однак слід підкреслити, що основою підходу до вирішення проблеми наявності збиткових підприємств в українській економіці й одночасно найбільш актуальним завданням сьогодення є не їх збанкрутування, а саме відновлення платоспроможності, виведення підприємств, що знаходяться у стані кризи, спочатку на беззбитковий, а потім і на прибутковий рівні діяльності. Це потребує застосування до таких суб'єктів господарювання спеціальних методів та інструментів антикризового фінансового управління, реалізація яких дозволяє спрямувати підприємство на шлях фінансового оздоровлення, виведення з кризи та забезпечення конкурентоспроможності в довгостроковому періоді. Саме тому актуальним є вивчення теоретичних основ та практичних механізмів фінансового оздоровлення функціонування неплатоспроможних та збиткових суб'єктів господарювання, що складає зміст навчальної дисципліни "Управління фінансовою санацією підприємства".

Програма вивчення навчальної дисципліни "Управління фінансовою санацією підприємства" складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки магістрів спеціальності 8.03050801 "Фінанси і кредит" (табл. 1).

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 4	Галузь знань 0305 "Економіка та підприємництво"	За вибором	
Модулів – 2	Спеціальність 8.03050801 "Фінанси і кредит"	Рік підготовки	
Змістовних модулів – 2		2-й	2-й
Загальна кількість годин – 144 (288)		Семестр	
		3-й	3-й
		Лекції	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 4; самостійної роботи студента – 6	Освітній ступінь: Магістр	14 год	16 год
		Практичні, семінарські	
		14 год	16 год
		Лабораторні	
		14 год	–
		Самостійна робота	
		102 год	256 год
		Вид контролю	
		Залік	

Примітка. Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної й індивідуальної роботи становить:

для денної форми навчання – 41 %;
для заочної форми навчання – 14 %.

Компетентності, що формуються під час вивчення навчальної дисципліни "Управління фінансовою санацією" подано у табл. 2.

Структуру складових професійних компетентностей та їх формування відповідно до Національної рамки кваліфікацій України наведено в табл. А. 1 додатка А.

**Професійні компетентності, які отримують студенти після вивчення
навчальної дисципліни**

Код компетентності	Назва компетентності	Складові компетентності
1	2	3
УФСП* 1	Здатність розуміти та діагностувати причини виникнення фінансової кризи на підприємстві	Уміння розуміти та визначати фактори, що привели до виникнення кризових явищ на підприємстві
		Уміння формувати інформаційне забезпечення санаційного контролінгу
		Уміння розуміти та використовувати методи санаційного контролінгу
УФСП 2	Здатність приймати рішення щодо доцільності проведення фінансової санації підприємства	Уміння визначати стратегічний напрямок санації
		Оцінка санаційної спроможності підприємства
		Вміння розуміти та використовувати методи та інструменти санаційного аудиту
		Формування пояснювальної записки до санаційного аудиту
УФСП 3	Володіння навичками щодо виявлення та використання внутрішніх і залучення зовнішніх фінансових джерел для проведення санації	Уміння визначати обсяг потреби в капіталі та джерела його фінансування
		Уміння визначати оптимальну структуру капіталу з використанням правил фінансування
		Розуміння змісту та структури внутрішніх джерел фінансування санаційних заходів на підприємстві
		Розуміння змісту та структури зовнішніх джерел фінансування санаційних заходів
		Вміння визначати обсяг та джерела залучених фінансових ресурсів для проведення санації
УФСП 4	Здатність до складання плану санації та фінансової звітності в процесі її проведення	Розуміння змісту та сутності поняття "санація балансу"
		Уміння проводити санацію балансу підприємства
		Вміння складати план санації, розуміння його структури та змісту окремих розділів
УФСП 5	Здатність до проведення реструктуризації господарюючого суб'єкта, що функціонує у стані кризи	Розуміння змісту та видів реструктуризаційних процесів на підприємстві
		Вміння обирати форми реструктуризації
		Вміння складати передавальний та розподільний баланси

1	2	3
УФСП 6	Володіння знаннями щодо правових аспектів банкрутства та санації підприємств і навичками їх застосування	Розуміння сутності, функцій та завдань інституту банкрутства в економіці
		Знання законодавчих вимог та послідовності реалізації процедур санації, мирової угоди, розпорядження майном та ліквідації підприємства
		Знання форм, методів та інструментів державної фінансової підтримки санації підприємств

* Управління фінансовою санацією підприємства.

Методичні рекомендації для самостійного опрацювання матеріалу

Самостійна робота студента (СРС) – це форма організації індивідуального вивчення студентами навчального матеріалу в аудиторний та позааудиторний час. Самостійна робота студентів посідає вагоме місце у навчальному процесі, підвищує відповідальність тих, хто навчається, формує в них навички працювати самостійно, здобувати знання, використовувати їх під час аналізу процесів, що відбуваються у навколишньому та індивідуальному світі. Ця робота дозволяє ефективніше активізувати пізнавальні, професійні мотиви студентів, розвивати творче мислення.

Мета СРС – сприяти формуванню самостійності як особистісної риси та важливої професійної якості молодшої людини, сутність якої полягає в уміннях систематизувати, планувати, контролювати й регулювати свою діяльність без допомоги й контролю викладача. Завданнями СРС можуть бути засвоєння певних знань, умінь, навичок, закріплення та систематизація набутих знань, їхнє застосування для вирішення практичних завдань та виконання творчих робіт, виявлення прогалин у системі знань із предмета. Самостійна робота дає можливість студенту працювати без поспіху, не боячись негативної оцінки товаришів чи викладача, а також обирати оптимальний темп роботи та умови її виконання.

Організація самостійної роботи студентів з навчального предмета має здійснюватися з дотриманням низки вимог, зокрема таких:

1. Обґрунтування необхідності завдань у цілому й конкретного завдання зокрема, що вимагає виявлення та стимулювання позитивних мотивів діяльності студентів.

2. Відкритість та загальна оглядовість завдань. Усі студенти повинні знати зміст завдання, мати можливість порівняти виконані завдання в одній та в різних групах, проаналізувати правильність та корисність виконаної роботи, відповідність поставлених оцінок (адекватність оцінювання).

3. Надання детальних методичних рекомендацій щодо виконання роботи (у якій послідовності працювати, з чого починати, як перевірити свої знання). За окремими завданнями студенти мають отримати пам'ятки.

4. Надання можливості студентам виконувати творчі роботи, які відповідають умовно-професійному рівню засвоєння знань, не обмежуючи їх виконанням стандартних завдань.

Здійснення індивідуального підходу за виконання самостійної роботи. Індивідуальні завдання можуть виконувати за бажанням усі студенти або окремі з них (які творчо обдаровані, вимогливі, мають великий досвід практичної діяльності, навчання, роботи за кордоном тощо). Індивідуалізація самостійної роботи сприяє самореалізації студента, розкриваючи в нього такі грані особистості, які допомагають професійному розвитку.

Нормування завдань для самостійної роботи, яке базується на визначенні витрат часу та трудомісткості різних їхніх типів. Це забезпечує оптимальний порядок навчально-пізнавальної діяльності студентів – від простих до складних форм роботи.

Можливість ведення обліку та оцінювання виконаних завдань і їхньої якості, що потребує стандартизації вимог до вмінь майбутніх спеціалістів та розроблення комплексу професійноорієнтованих завдань. Для цього пропонуються такі типи завдань, які передбачають отримання матеріалізованого результату (продукту). Під час їхнього виконання формуються також особистісні риси студента.

Підтримання постійного зворотного зв'язку зі студентами в процесі здійснення самостійної роботи, що є фактором ефективності навчального середовища.

Отже, самостійна робота студентів потребує чіткої організації, планування, системи й певного керування (обсяг завдань, типи завдань,

методичні рекомендації щодо їхнього виконання, аналіз передбачуваних труднощів, облік, перевірка та оцінювання виконаних робіт), що сприяє підвищенню якості навчального процесу. Успіх цієї роботи багато в чому залежить від бажання, прагнення, інтересу до роботи, потреби в діяльності, тобто від наявності позитивних мотивів. Велике значення під час самостійної роботи студента мають його спрямованість, психологічна готовність, а також певний рівень бази знань, на який будуть нашаровуватися нові знання.

Для реалізації самостійної роботи в процесі вивчення навчального предмета студенти виконують комплекс завдань різних типів відповідних рівнів складності.

У цілому, завдання для самостійної роботи студентів мають відповідати таким вимогам:

професійна результативність – формулювання завдання, яке має гарантувати формування хоча б одного професійного вміння в термінах та поняттях майбутньої спеціальності студента;

продуктивність – передбачає отримання квазіпрофесійного продукту навчальної самостійної праці студента після завершення всіх дій з вирішення цього завдання;

конструктивність – наявність визначеної структури завдання-задачі (мета, вихідні дані, умови, що їх пов'язують);

когнітивність – перевага розумових дій над психомоторикою у процесі вирішення завдання;

самостійність – переважна кількість дій студента має бути самостійною, що забезпечується переліком вихідних даних, умовами задачі та необхідністю отримання різноманітних квазіпрофесійних продуктів. Кожен з елементів завдання-задачі має спонукати студента до того, щоб він сам приймав рішення, порівнював умови, здійснював необхідний інформаційний пошук тощо.

Розроблення завдань для СРС різних рівнів є основною умовою належного планування та організації самостійного навчання.

Самостійна робота є необхідним елементом успішного засвоєння навчального матеріалу будь-якої дисципліни.

До основних видів самостійної роботи студентів належить:

1. Вивчення лекційного матеріалу.
2. Робота з вивчення рекомендованої викладачем літератури та додаткових літературних джерел.

3. Самостійне вивчення окремих питань на основі навчальної та додаткової літератури.

4. Вивчення основних термінів та понять з дисципліни.

5. Робота з законодавчими, нормативними та інструктивними матеріалами.

6. Підготовка до практичних та семінарських занять.

7. Підготовка до проміжного та підсумкового контролю.

8. Контрольна перевірка кожним слухачем особистих знань за запитаннями для самостійного поглибленого вивчення та самоконтролю.

9. Робота з матеріалами мережі Інтернет.

10. Виконання комплексних завдань (кейсів).

Крім того, за всіма темами, які визначені навчальним планом, передбачені лекції. Однак окремі питання, які входять до змісту дисципліни, досить стисло і оглядово розглядаються на лекціях, семінарських і практичних заняттях або не розглядаються взагалі, а тому потребують більш детального і глибокого вивчення. Індивідуальний план самостійної роботи студента подано у табл. 3.

Таблиця 3

Завдання для самостійної роботи студентів та форми її контролю

Назва теми	Зміст самостійної роботи студентів	Кількість годин	Форми контролю СРС	Література
1	2	3	4	5
Змістовий модуль 1				
Сутність та економічні механізми фінансової санації підприємств				
<i>Тема 1. Фінансова санація підприємства, її економічний зміст та порядок проведення</i>	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до <i>семінарського та лабораторного заняття</i> , виконання першого розділу КОЗ на тему: "Управління фінансовою санацією: фінансово-економічні та законодавчі аспекти"	12	Презентація результатів	Основна [1; 2; 5; 6]. Додаткова [8; 11; 15 – 17]
<i>Тема 2. Санаційний контролінг</i>	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою. Підготовка до <i>лабораторного заняття</i> .	12	Експрес-опитування	Основна [1; 5; 6]. Додаткова [14; 15; 19]

1	2	3	4	5
	<i>Самостійне опрацювання лекційного матеріалу:</i> 1. Сутність та основні завдання фінансового контролінгу. 2. Інструменти та методи санаційного контролінгу. Підготовка до <i>практичного та лабораторного</i> заняття			
<i>Тема 3. Санаційний аудит</i>	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до <i>лабораторного заняття</i> . Огляд вітчизняних та зарубіжних методик проведення санаційного аудиту підприємств	12	Презентація результатів	Основна [3; 5; 6]. Додаткова [9; 12; 17; 23]
<i>Тема 4. Внутрішні механізми фінансової санації підприємства</i>	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до <i>практичного заняття</i> . Огляд теоретичного матеріалу з теми "Особливості визначення потреби в капіталі підприємства, що функціонує у стані кризи"	12	Презентація результатів	Основна [1; 2; 5; 6]. Додаткова [9; 10; 12; 17 – 19]
<i>Тема 5. Санація балансу</i>	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до <i>практичного заняття</i> . Огляд теоретичного матеріалу з теми "Законодавчі аспекти зменшення статутного капіталу підприємства"	10	Експрес-опитування	Основна [5; 6]. Додаткова [9; 10; 19]
<i>Тема 6. Зовнішні фінансові джерела санації підприємства</i>	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до <i>практичного заняття</i> . Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою. Підготовка до <i>колоквіуму</i>	10	Презентація результатів	Основна [1; 2; 5; 6]. Додаткова [8 – 10; 12; 13; 17 – 19]
Усього за змістовим модулем 1		68		
Змістовий модуль 2 Організаційно-правові аспекти фінансової санації підприємств				
<i>Тема 7. Реструктуризація підприємства</i>	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до <i>практичного та лабораторного заняття</i> .	12	Експрес-опитування	Основна [1; 5; 7].

1	2	3	4	5
	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за темою: "Законодавчі аспекти ресорганізації підприємств"			Додаткова [8; 19; 23]
Тема 8. Економіко-правові аспекти санації, банкруства та ліквідації підприємства	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до <i>семінарського заняття</i> . Пошук, підбір та огляд літературних джерел та нормативних актів за заданою тематикою. Виконання другого розділу КОЗ	12	Презентація другого розділу КОЗ	Основна [1; 3; 4]. Додаткова [17; 23]
Тема 9. Державна фінансова підтримка санації підприємств	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою. Підготовка до <i>колоквіуму</i> . Виконання третього розділу КОЗ, підготовка презентації	10	Захист КОЗ	Основна [1; 5]. Додаткова [11; 15; 19; 23]
Разом за змістовим модулем 2		34		
Усього		102		

Змістовий модуль 1

Сутність та економічні механізми фінансової санації підприємств

Кейс за темою 1 "Фінансова санація підприємства, її економічний зміст та порядок проведення"

Компетентності, що формуються за темою:

знання: розуміння причинно-наслідкових зв'язків виникнення фінансових криз на макро- та мікрорівнях;

уміння: вміння розуміти та визначати фактори, що призвели до виникнення кризових явищ;

комунікації: формувати та презентувати аналітичні дослідження щодо виникнення та розвитку кризових явищ в економіці;

автономність і відповідальність: відповідальність за ефективність проведених аналітичних досліджень та пропонованих заходів із подолання кризових явищ.

Аналіз розвитку кризових явищ в економіці України

Виконання даного кейсу передбачає проведення аналізу макро-економічної ситуації в Україні з урахуванням її особливостей, що вказують на наявність та розвиток кризових явищ в українській економіці.

Методичні рекомендації. Студенту необхідно провести дослідження статистичних даних щодо основних макропоказників, динаміка яких може ілюструвати прояви економічної кризи. До таких показників можуть бути віднесені ВВП, індекс інфляції, індекси промислової продукції, обсяги інвестицій, індекс реальної заробітної плати та ін. Особливу увагу слід приділити розгляду показників, якими безпосередньо характеризуються кризові явища в економіці в цілому та окремих регіонах або галузях промисловості (наприклад, кількість та структура збиткових підприємств за видами економічної та промислової діяльності, кількість порушених справ щодо банкрутства підприємств, структура прийняття рішень по справам щодо банкрутства тощо). Динаміку обраних показників дозволяється розглядати у будь-якому аспекті: в Україні в цілому, у регіональних аспектах, в аспекті окремих галузей та окремо узятих регіонів тощо. На всі статистичні дані посилання обов'язкові!

Інформаційною базою для дослідження можуть бути:

офіційний сайт Державної служби статистики України (<http://www.ukrstat.gov.ua>);

офіційний сайт Національного банку України (<http://www.bank.gov.ua>);

офіційний сайт проекту Світового банку *Doing Business* (doingbusiness.org) тощо.

За наведеними статистичними даними студентом повинен бути проведений досить глибокий та ґрунтовний аналіз, за результатами якого зроблені висновки щодо наявності та глибини розвитку кризових явищ в економіці України.

Результатом виконання кейсу є презентація студентом результатів проведеного дослідження.

Питання для обговорення

1. Симптоми фінансової кризи на підприємстві.
2. Етапи розвитку кризи на підприємстві.
3. Аналіз підходів до змісту категорії "санація".

4. Передумови проведення санації на підприємстві.
5. Класична модель фінансової санації.

Контрольні запитання для самодіагностики

1. Визначте зміст поняття фінансової кризи підприємства.
2. Якими параметрами характеризується фінансова криза на підприємстві?
3. Виокремте основні фактори, що можуть призвести до розвитку фінансової кризи на підприємстві. Охарактеризуйте їх.
4. Охарактеризуйте види криз підприємства.
5. У чому полягає основна мета антикризового фінансового управління?
6. Надайте визначення санації. У чому полягають її відмінні характеристики як інструмента антикризового фінансового управління?
7. У яких випадках приймається рішення про проведення фінансової санації?
8. Охарактеризуйте типи санаційних заходів.
9. Розкрийте взаємозв'язок між видами, формами та іншими класифікаційними характеристиками санації.
10. Розкрийте зміст класичної моделі санації.
11. Які ви знаєте сучасні підходи до проведення фінансової санації підприємств?

Література: основна [1; 4 – 6]; додаткова [12; 16; 17; 19; 25 – 28].

Тестові завдання для самоперевірки

1. *До головних факторів, що зумовлюють стратегічну кризу на підприємстві, слід віднести такі:*
 - а) дефіцити в організаційній структурі;
 - б) незадовільна структура капіталу;
 - в) зайві виробничі потужності;
 - г) незадовільна робота з кредиторами;
 - д) низький рівень контролю якості.
2. *Санація підприємства – це:*
 - а) надання підприємству зовнішньої фінансової допомоги;

б) задоволення вимог кредиторів та виконання зобов'язань перед бюджетом;

в) сукупність усіх заходів, які здатні привести підприємство до фінансового оздоровлення;

г) те саме, що й реструктуризація;

д) система заходів фінансового характеру.

3. Заходи фінансової санації містять:

а) рефінансування дебіторської заборгованості;

б) призначення тимчасової адміністрації;

в) реалізацію соціального плану;

г) реструктуризацію заборгованості;

д) технічне переобладнання виробництва.

4. До функціональних завдань менеджменту санації відносять такі:

а) проведення санаційного аудиту;

б) організація реалізації проекту санації;

в) розроблення санаційної концепції;

г) пошук альтернатив розвитку;

д) організація контролю за виконанням проекту санації.

5. Модель проведення санації підприємства містить:

а) причинно-наслідковий аналіз фінансової кризи;

б) оголошення підприємства банкрутом;

в) формування санаційної стратегії;

г) рішення арбітражного суду про проведення санації;

д) внесення до реєстру неплатоспроможних підприємств.

Комплексний кейс за темою 2 "Санаційний контролінг" та темою 3 "Санаційний аудит"

Компетентності, що формуються за темою:

знання: сутності контролінгу та особливостей застосування інструментарію контролінгу для діагностики кризових явищ та здійснення санаційних заходів на підприємствах, особливості застосування інструментів санаційної діагностики, методичних підходів до оцінки санаційної спроможності підприємства та визначення потреби підприємства у фінансових ресурсах;

уміння: формувати інформаційне забезпечення контролінгових досліджень, вміння розуміти та використовувати методи контролінгу, розуміти

та використовувати методи та інструменти санаційного аудиту, проводити оцінку санаційної спроможності підприємства, формувати пояснювальну записку до санаційного аудиту, виявляти ознаки дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства;

комунікації: презентувати зміст контролінгових заходів, методів, інструментарію для діагностики банкрутства та визначення перспектив проведення санації, обґрунтовувати та презентувати результати санаційного аудиту на підприємстві;

автономність і відповідальність: за об'єктивність та доцільність застосування контролінгових заходів та інструментарію у процесі проведення санації, відповідальність за результати санаційного аудиту на підприємстві.

Оцінка підприємства з позиції неплатоспроможності та наявності ознак банкрутства

Базуючись на даних фінансової звітності господарюючого суб'єкта (баланс та звіт про фінансові результати) (додаток Б), розрахувати показники, що надають можливість виявлення ознак фіктивного та навмисного банкрутства. Зробити відповідні висновки.

Методичні рекомендації. Для виконання завдання необхідно провести розрахунки показників згідно з методичними рекомендаціями щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства [22]. Для проведення розрахунків студенту необхідно спочатку обрати об'єкт дослідження. У якості такого об'єкта студент може обрати підприємство, що є для нього базою виробничої або переддипломної практики або будь-який інший суб'єкт господарювання, звітність якого подана на інтернет-порталі Агентства з розвитку інфраструктури фондового ринку України (<http://smida.gov.ua>) [29]. Студенту знадобиться фінансова звітність підприємства за декілька періодів (як мінімум – за два роки), а також додаткові дані, розміщені на порталі.

Терміни, що вживаються в цих методичних рекомендаціях, мають таке значення:

платоспроможність (ліквідність) – один із основних якісних показників діяльності підприємства, що визначає спроможність підприємства здійснювати платежі, розраховуватися з боргами в необхідному обсязі

та в зазначений термін наявними у нього коштами або такими, які безперервно поповнюються за рахунок його діяльності;

неплатоспроможність – неспроможність підприємства виконати після настання встановленого строку їх сплати грошові зобов'язання перед кредиторами (у тому числі із заробітної плати), а також щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів) не інакше як через відновлення платоспроможності;

банкрутство – визнана господарським судом неспроможність боржника відновити свою платоспроможність та задовольнити визнані судом вимоги кредиторів не інакше як через застосування ліквідаційної процедури;

фіктивне банкрутство – завідомо неправдива офіційна заява громадянина-засновника або власника суб'єкта господарської діяльності, а також службової особи суб'єкта господарської діяльності та громадянина-суб'єкта підприємницької діяльності про фінансову неспроможність виконання вимог з боку кредиторів і зобов'язань перед бюджетом;

доведення до банкрутства – умисне, з корисливих мотивів, іншої особистої заінтересованості або в інтересах третіх осіб вчинення власником або службовою особою суб'єкта господарської діяльності дій, що призвели до стійкої фінансової неспроможності суб'єкта господарської діяльності;

приховуване банкрутство – умисне приховування стійкої фінансової неспроможності шляхом подання недостовірних відомостей у разі, якщо це завдало великої матеріальної шкоди.

Оцінка підприємства з позиції неплатоспроможності та наявності ознак банкрутства проводиться у *три етапи*:

Етап 1. Оцінка фінансового стану підприємства.

Оцінка змін фінансового стану підприємства за попередні два роки необхідне для формування загального уявлення та загальних тенденцій його розвитку. За результатами аналізу показників роблять висновок про направленість змін та їх вплив на стан платоспроможності підприємства.

За результатами розрахунку показників, наведених у табл. 4 та 5, заповнюється таблиця "Основні показники, що визначають фінансово-господарський стан підприємства" (табл. 6) та здійснюється аналіз змін (шляхом зіставлення розрахованих показників із оптимальними значеннями) і стану платоспроможності підприємства за результатами періоду, що аналізується.

Етап 2. Аналіз наявності (відсутності) ознак фіктивного, приховуваного банкрутства або доведення до банкрутства підприємства.

2.1. Визначення ознак фіктивного банкрутства.

Фіктивним може бути визнано банкрутство у разі, якщо підприємство-боржник (за наявності у нього на це можливості) не задовольнило вимоги кредиторів та зобов'язання перед бюджетом у повному обсязі на момент його звернення до господарського суду із заявою про визнання своєї неплатоспроможності.

Таблиця 4

Перелік показників, що використовуються під час здійснення поглибленого аналізу фінансово-господарського стану неплатоспроможних підприємств

Скорочення	Найменування показника	Джерело інформації	
1	2	3	
Б	Баланс	форма № 1	рядок 1300 (або рядок 1900)
Б початок	баланс на початок періоду	форма № 1	рядок 1300 (1900), графа 3
Б кінець	баланс на кінець періоду	форма № 1	рядок 1300 (1900), графа 4
ВК	власний капітал	форма № 1	рядок 1495
ВОА	власні оборотні активи	форма № 1	рядок 1495 – рядок 1095 або рядок 1195 – – (рядок 1595 + рядок 1695)
ВОЗ	вартість основних засобів (залишкова)	форма № 1	рядок 1010
ГК	грошові кошти та їх еквіваленти в національній та іноземній валюті, поточні фінансові інвестиції	форма № 1	рядок 1165 + рядок 1160
ДП	довгострокові пасиви	форма № 1	рядок 1595
З	Запаси	форма № 1	рядок 1100

Продовження табл. 4

1	2	3	
ЗОЗ	знос основних засобів (на початок, кінець періоду)	форма № 1	рядок 1012, графа 3 або графа 4
ЗНВП	забезпечення наступних виплат і платежів	форма № 1	рядок 1520
ДМП	доходи майбутніх періодів	форма № 1	рядок 1665
ПФІ	поточні фінансові інвестиції	форма № 1	рядок 1160
ПЗ	поточні зобов'язання	форма № 1	рядок 1695
ДФІук	довгострокові фінансові інвестиції, які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств	форма № 1	рядок 1030
ДФІін	довгострокові фінансові інвестиції – інші	форма № 1	рядок 1035
ВМП	витрати майбутніх періодів	форма № 1	рядок 1170
НА	необоротні активи	форма № 1	рядок 1095
НДП	"нормальні" джерела покриття	форма № 1	рядок 1495 – рядок 1425 – – рядок 1430 + рядок 1595 – – рядок 1095 + рядок 1600 + + рядок 1605 + рядок 1610 + + рядок 1620 + рядок 1625
ОА	оборотні активи	форма № 1	рядок 1195
ПВОЗ	первісна вартість основних засобів (на початок, кінець періоду)	форма № 1	рядок 1011, графа 3 або графа 4
ПВОЗКП	первісна вартість основних засобів на кінець періоду	форма № 1	рядок 1011, графа 4
ПВОЗПП	первісна вартість основних засобів на початок періоду	форма № 1	рядок 1011, графа 3
ПК	позиковий капітал (довгострокові, поточні зобов'язання)	форма № 1	рядок 1595 + рядок 1695
СРВК	середня вартість власного капіталу	форма № 1	рядок 1495 (графа 3 + графа 4) / 2

Продовження табл. 4

1	2	3	
СДЗ	середня дебіторська заборгованість	форма № 1	рядки 1130, 1135, 1140, 1145, 1155 (графа 3 + графа 4) / 2
СЗ	середні запаси	форма № 1	рядок 1100 (графа 3 + графа 4) / 2
СКЗ	середня кредиторська заборгованість	форма № 1	рядок 1600 + рядок 1605 + + рядок 1610 + рядок 1620 + + рядок 1625 (графа 3 + графа 4) / 2
ФК	функціонуючий капітал	форма № 1	рядок 1195 – рядок 1695
ВР	дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	форма № 2	рядок 2000
ЗВЗП	затрати на виробництво та збут продукції	форма № 2	рядок 2050 + рядок 2130 + + рядок 2150 + рядок 2180
ВПЗ	валовий прибуток (збиток)	форма № 2	рядок 2090
СР	собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	форма № 2	рядок 2050
АВ	адміністративні витрати	форма № 2	рядок 2130
ВЗ	витрати на збут	форма № 2	рядок 2150
ПЗЗД зп	прибуток (збиток) від звичайної діяльності за звітний період	форма № 2	рядок 2190 або рядок 2195, графа 3
ЧП	чистий прибуток (збиток)	форма № 2	рядок 2350 або рядок 2355
А	амортизація як елемент операційних витрат	форма № 2	рядок 260
ВАЧОЗ	вартість активної частини основних засобів на кінець року	форма № 5	рядок 130, графа 14 + + рядок 140, графа 14
ЗАЧОЗ	знос активної частини основних засобів на кінець року	форма № 5	рядок 130, графа 15 + + рядок 140, графа 15

1	2	3	
ПВАЧОЗ	первісна вартість активної частини основних засобів на початок року	форма № 5	рядок 130, графа 3 + + рядок 140, графа 3
ПВОЗВПП	первісна вартість основних засобів, які вибули протягом періоду	форма № 5	рядок 260, графа 8
ПВОЗНПП	первісна вартість основних засобів, які надійшли протягом періоду	форма № 5	рядок 260, графа 5
ОЗ	основні засоби (усього на підприємстві) станом на кінець року	форма № 11-ОЗ	рядок 100, графа 7
ОЗОД	основні засоби основного виду економічної діяльності	форма № 11-ОЗ	рядок 140, графа 7
ОЗПА	вартість основних засобів, на які повністю нараховано амортизацію (знос)	форма № 11-ОЗ	рядок 100, графа 11
СОЧШП	середньооблікова чисельність штатних працівників облікового складу, осіб	форма № 3-ПВ	рядок 3170, графа 2
ПП	прийнято працівників, осіб	форма № 3-ПВ	рядок 5010, графа 1
ВП	вибуло працівників, усього, осіб	форма № 3-ПВ	рядок 5020, графа 1
ВПСШ	вибуло у зв'язку із скороченням штату, осіб	форма № 3-ПВ	рядок 5030, графа 1
НП	не відпрацьовано, всього, людино-годин	форма № 3-ПВ	рядок 3040, графа 1
НПia	не відпрацьовано у зв'язку з відпустками за ініціативою адміністрації, людино-годин	форма № 3-ПВ	рядок 3100, графа 1
НПia3	відпустки з ініціативи адміністрації тривалістю понад три місяці підряд, людино-годин	форма № 3-ПВ	рядок 3110, графа 1
НПСТ	неявки у зв'язку з переведенням	форма № 3-ПВ	рядок 3120, графа 1

1	2	3	
	на скорочений робочий день, тиждень, людино-годин		
ПРС	простої, людино-годин	форма № 3-ПВ	рядок 3130, графа 1
ПРГ	прогули, людино-годин	форма № 3-ПВ	рядок 3150, графа 1
В	кількість вакансій на кінець звітнього періоду, осіб	форма № 3-ПВ	рядок 5061, графа 1
КПнчс	кількість працівників у найбільш чисельній зміні в останній робочий день звітнього року, осіб	форма № 1-ПВ (умови праці)	рядок 10170, графа 1
СОЧепз	середньооблікова чисельність усіх працівників в еквіваленті повної зайнятості, осіб	форма № 1-ПВ	рядок 1010, графа 1
ФОП	фонд оплати праці усіх працівників, тис. грн	форма № 1-ПВ	рядок 1020, графа 1
ЗЗП	сума заборгованості із виплати заробітної плати, всього тис. грн	форма № 1-ПВ	рядок 2010, графа 1
ОЧПкр	облікова кількість штатних працівників на 31 грудня звітнього року, всього	форма № 1-ПВ	рядок 10010, графа 1
Іок	загальний обсяг інвестицій в основний капітал	форма № 1- інвестиції	рядок 061
Ібр	інвестиції у будівельні і монтажні роботи	форма № 1- інвестиції	рядок 062
Імо	інвестиції у машини, обладнання, інструмент, інвентар	форма № 1- інвестиції	рядок 063
Іі	інвестиції в інші капітальні роботи і витрати	форма № 1- інвестиції	рядок 064
ВТІ	загальна сума витрат на технологічні інновації	форма № 1- інновації	рядок 101
ТІвк	фінансування технологічних інновацій за рахунок власних коштів	форма № 1- інновації	рядок 202

Система показників оцінки фінансового стану підприємства

Аспекти діяльності, що відстежуються	Основні показники, які характеризують аспекти діяльності, що відстежуються, одиниці вимірювання	Порядок розрахунку аналітичних показників	Висновки
1	2	3	4
1. Показники оцінки стану основних засобів	частка основних засобів в активах підприємства, %	$\frac{BO3 \times 100}{Б}$	показує, оскільки в балансі підприємства становлять основні засоби
	частка активної частини основних засобів, %	$\frac{BAЧO3 \times 100}{BO3}$	зростання цього показника в динаміці розцінюється як сприятлива тенденція
	коефіцієнт зносу основних засобів, %	$\frac{ZO3 \times 100}{ПBO3}$	характеризує стан основних засобів
	коефіцієнт зносу активної частини основних засобів, %	$\frac{ЗАЧO3 \times 100}{ПBAЧO3}$	збільшення значення цього показника свідчить про зношення активної частини основних засобів
	коефіцієнт відновлення, %	$\frac{ПBO3НПП \times 100}{ПBO3КП}$	показує, яку частину основних засобів на кінець року становлять нові основні засоби
	коефіцієнт вибуття, %	$\frac{ПBO3ВПП \times 100}{ПBO3ПП}$	показує, яка частина основних засобів та які з них були на балансі підприємства на початок року, вибули у зв'язку зі зносом або іншими причинами
	ступінь придатності основних засобів у межах нормативного строку служби, %	$\frac{(ZO3 - O3ПA) \times 100}{O3 - O3ПA}$	збільшення значення цього показника свідчить про зношення основних фондів підприємства
	співвідношення суми основних засобів основної діяльності	$\frac{O3OД \times 100}{O3}$	показує, яку частину усіх основних засобів займають основні засоби основної діяльності; зростання показника свідчить про збільшення інвестиції в основну діяльність

1	2	3	4
	до суми основних засобів загалом на підприємстві станом на кінець року, %		
	питома вага повністю зношених основних засобів, %	$\frac{\text{ОЗПА} \times 100}{\text{ОЗ}}$	відображає питому вагу повністю з амортизованих основних засобів у загальному обсязі основних засобів підприємства
2. Показники оцінки фінансового стану підприємства	2.1. Оцінка ліквідності		
	коефіцієнт абсолютної ліквідності (платоспроможності) (Кал)	$\frac{\text{ГК} + \text{ПФІ}}{\text{ПЗ}}$	показує, яка частина короткострокових зобов'язань може бути погашена негайно, найбільш жорсткий критерій ліквідності, граничне значення – 0,1–0,2
	коефіцієнт поточної (загальної) ліквідності	$\frac{\text{ОА} + \text{ВМП}}{\text{ПЗ}}$	значення залежить від галузей та видів діяльності, його зростання розцінюється як сприятлива тенденція, граничне значення – 1,5
	коефіцієнт швидкої ліквідності	$\frac{(\text{ОА} - 3 \cdot \text{ВМП})}{\text{ПЗ}}$	під час аналізу тенденції зміни цього показника необхідно приділяти увагу факторам, які обумовили його зміну
	маневреність власних оборотних засобів	$\frac{\text{ОА}}{\text{ВОА}}$	для нормального функціонування підприємства цей показник змінюється у межах від 0 до 1
	частка оборотних коштів в активах, %	$\frac{\text{ОА} \times 100}{\text{Б}}$	показує, яку частину в активах підприємства становлять оборотні кошти
	частка власних оборотних коштів у їх загальній сумі, %	$\frac{\text{ВОВА} \times 100}{\text{ОА}}$	показує, яку частину становлять власні оборотні кошти в загальному обсязі оборотних коштів підприємства
	частка власних оборотних коштів у покритті запасів, %	$\frac{\text{ВОВА} \times 100}{3}$	рекомендована нижня межа цього показника становить 50 %
	частка запасів в оборотних активах, %	$\frac{3 \times 100}{\text{ОА}}$	показує, яку частину в оборотних активах підприємства становлять запаси

1	2	3	4
	коефіцієнт покриття запасів	$\frac{\text{НДП}}{3}$	якщо значення цього показника менше, ніж 1, то поточний фінансовий стан підприємства розглядається як нестійкий
	коефіцієнт покриття	$\frac{\text{ОА}}{\text{ПК}}$	нормативне значення повинно перевищувати 1
	коефіцієнт фінансової автономії	$\frac{\text{ВК}}{Б}$	критичне значення – 0,5; збільшення значення цього показника або зростання показника свідчить про припинення фінансової залежності підприємства від позикових коштів
	2.2. Оцінка фінансової стійкості		
	коефіцієнт концентрації власного капіталу	$\frac{\text{ВК}}{Б}$	зростання цього показника свідчить про збільшення фінансової стійкості, стабільності та незалежності підприємства
	коефіцієнт структури позикового капіталу	$\frac{\text{ДП}}{\text{ПК}}$	показує, яку частину в позиковому капіталі підприємства становлять довгострокові пасиви
	коефіцієнт концентрації позикового капіталу	$\frac{\text{ПК}}{Б}$	показує, яку частину в балансі підприємства становить позиковий капітал
	коефіцієнт структури довгострокових вкладень	$\frac{\text{ДП}}{\text{НА}}$	показує, яка частина основних засобів та інших необоротних активів фінансується зовнішніми інвесторами. Збільшення значення показника в динаміці свідчить про зростання залежності підприємства від зовнішніх інвесторів
	коефіцієнт фінансової залежності	$\frac{Б}{\text{ВК} + \text{ЗНВП} + \text{ДМП}}$	збільшення значення цього показника в динаміці свідчить про зростання частки позикових коштів під час фінансування підприємства
	коефіцієнт маневреності власного капіталу	$\frac{\text{ВК} - \text{НА}}{\text{ВК}}$	значення цього показника залежить від структури капіталу та галузевої приналежності підприємства. Для того щоб зробити висновок, необхідно порівняти значення цього показника із загально галузевим розміром

1	2	3	4
	коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів	$\frac{ДП}{ДП + ВК}$	зростання цього показника в динаміці – негативна тенденція, яка свідчить про залежність від фінансування ззовні
	коефіцієнт співвідношення позикових і власних коштів	$\frac{ПК}{ВК}$	збільшення значення цього показника свідчить про зниження фінансової стійкості та навпаки
	показник фінансового лівериджу	$\frac{ВК}{Б-ВК}$	зменшення значення цього показника свідчить про позитивні зрушення на підприємстві
	продуктивність праці, тис. грн/особу	$\frac{ВР}{СОК}$	зростання цього показника є сприятливою тенденцією для підприємства
	коефіцієнт забезпечення власними засобами	$\frac{ВК + ЗНВП + ДМП - НА}{ОА}$	зростання цього показника забезпечує для неплатоспроможного підприємства можливість використання позасудових заходів відновлення платоспроможності; граничне значення – 0,1
	фондовіддача, грн/грн	$\frac{ВР}{СРВК}$	значення показника залежить від галузевих особливостей підприємства
	оборотність коштів у розрахунках, оборотів, ОКРО	$\frac{ВР}{СДЗ}$	зростання цього показника є сприятливою тенденцією для підприємства
	час обороту коштів у розрахунках, днів, ЧОКР	$\frac{360 \text{ днів}}{ОКРО}$	зменшення показника свідчить про збільшення ОКРО та є сприятливою тенденцією для підприємства
	оборотність запасів, оборотів, ОЗО	$\frac{СР}{Зср}$	зростання цього показника є сприятливою тенденцією для підприємства
	час обороту запасів, днів, ЧОЗ	$\frac{360 \text{ днів}}{ОЗО}$	сприятливою вважається тенденція зниження цього показника
	час обороту кредиторської заборгованості, днів, ЧОКЗ	$\frac{СКЗ \times 360 \text{ днів}}{СР}$	сприятливою вважається тенденція зниження показника
	тривалість операційного циклу, днів, ТОЦ	ЧОКР + ЧОЗ	зменшення значення показника вважається сприятливою тенденцією для підприємства

1	2	3	4
	тривалість фінансового циклу, днів	ТОЦ – ОКЗД	зменшення значення показника вважається сприятливою тенденцією для підприємства
	коефіцієнт погашення дебіторської заборгованості	$\frac{СДЗ}{ВР}$	зменшення значення показника вважається сприятливою тенденцією для підприємства
	оборотність власного капіталу, оборотів	$\frac{ВР}{СРВК}$	збільшення значення цього показника є сприятливою тенденцією для підприємства
	оборотність сукупного капіталу, оборотів	$\frac{ВР}{Б}$	збільшення значення цього показника є сприятливою тенденцією для підприємства
	коефіцієнт стійкості економічного зростання	$\frac{ЧП - ДВА}{ВК}$	показує, якими в середньому темпами може розвиватися підприємство в майбутньому
	поточна платоспроможність	ДФІук + ДФІін + ГК-КП	від'ємний результат свідчить про поточну неплатоспроможність підприємства
	коефіцієнт Бівера	$\frac{(ЧП-А)}{ПК}$	у разі, якщо цей показник не перевищує 0,2, то це відображає небажане скорочення частки прибутку, яка спрямовується на розвиток виробництва
	2.3. Оцінка рентабельності		
	рентабельність продукції, %	$\frac{ВПЗ \times 100}{СР + АВ + ВЗ}$	збільшення значення показників рентабельності вважається сприятливою тенденцією для підприємства
	рентабельність активів, %	$\frac{ПЗЗДзп \times 100}{(Б \text{ нач} + Б \text{ кін})/2}$	
	рентабельність сукупного капіталу, %	$\frac{ЧП \times 100}{Б}$	
	рентабельність власного капіталу, %	$\frac{ЧП \times 100}{СРВК}$	
	період окупності власного капіталу	$\frac{СРВК}{ЧП}$	сприятливою тенденцією для підприємства вважається зниження значення цього показника

**Основні показники, що визначають
фінансово-господарський стан підприємства**

№ п/п	Показники	Фактичне значення за два попередні роки			Примітки (висновки), нормативне значення
		20__	20__	зміни (+/-)	
1	2	3	4	5	6
1.1. Загальні показники діяльності підприємства					
1	Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн				
2	Чистий прибуток (збиток), тис. грн				
3	Середньооблікова чисельність працівників, осіб				
4	Фонд оплати праці, тис. грн				
5	Власний капітал, тис. грн				
6	Необоротні активи, тис. грн				
7	Довгострокові зобов'язання, тис. грн				
8	Короткострокові кредити та позики, тис. грн				
9	Дебіторська заборгованість, тис. грн				
10	Запаси, тис. грн				
11	Власні оборотні засоби, тис. грн				
12	Функціонуючий капітал, тис. грн				
13	Продуктивність праці, тис. грн/особу				
1.2. Показники ліквідності					
14	Коефіцієнт поточної ліквідності				1,5
15	Коефіцієнт швидкої ліквідності				0,6 – 0,8
16	Коефіцієнт абсолютної ліквідності (платоспроможності)				0,2 – 0,35
17	Маневреність власних оборотних засобів				0 – 1
18	Коефіцієнт покриття запасів				> 1
19	Коефіцієнт фінансової автономії				0,5
1.3. Показники фінансової стійкості					
20	Коефіцієнт концентрації власного капіталу				> 0,5
21	Коефіцієнт фінансової залежності				= 2
22	Коефіцієнт маневреності власного капіталу				> 0,1
23	Коефіцієнт концентрації позикового капіталу				< 0,5

1	2	3	4	5	6
24	Коефіцієнт структури довгострокових вкладень				
25	Коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів				
26	Коефіцієнт структури позикового капіталу				
27	Коефіцієнт співвідношення позикових та власних коштів				
28	Коефіцієнт забезпечення власними засобами				0,1
29	Показник фінансового лівериджу				< 0,25
30	Тривалість фінансового циклу				
31	Поточна платоспроможність				
32	Коефіцієнт Бівера				> 0,2
1.4. Показники рентабельності					
33	Рентабельність продукції, %				
34	Рентабельність основної діяльності, %				
35	Рентабельність сукупного капіталу, %				
36	Рентабельність власного капіталу, %				

Для того щоб зробити відповідний висновок, необхідно визначити коефіцієнт покриття шляхом зіставлення розміру оборотних активів підприємства та його довгострокових і поточних зобов'язань.

До складу довгострокових і поточних зобов'язань слід віднести як основну суму боргу, так і відсотки, штрафи, пені та неустойки щодо цього боргу, у разі, якщо вони зазначені в стандартах бухгалтерського обліку або є рішення суду про їх стягнення.

У разі, коли на підприємстві коефіцієнт покриття перевищував одиницю за умови нульової або позитивної рентабельності, це може свідчити про наявність ознак фіктивного банкрутства на підприємстві.

Під час виявлення ознак фіктивного банкрутства необхідно враховувати наявність офіційної заяви власника або службової особи підприємства-боржника до господарського суду щодо порушення провадження у справі про банкрутство стосовно цього підприємства, на підставі якої винесено відповідну ухвалу суду, та фактичної можливості задоволення вимог кредиторів, у тому числі зобов'язань перед бюджетом, у повному обсязі на момент звернення до суду.

У процесі здійснення аналізу необхідно заповнити таблицю "Показники, щодо аналізу для виявлення ознак фіктивного банкрутства" (табл. 7).

Таблиця 7

Показники аналізу для виявлення ознак фіктивного банкрутства

№ п/п	Показники	Джерело інформації	Станом на дату визнання неплатоспроможним	Станом на початок періоду, який аналізується	Станом на кінець періоду, який аналізується
1	Оборотні активи	форма № 1 рядок 1195			
2	Поточні зобов'язання підприємства	форма № 1 рядок 1695			
3	Коефіцієнт покриття	$\frac{OA}{PK}$			
4	Рентабельність продукції	$\frac{BПЗ}{BP}$			

2.2. Визначення ознак доведення до банкрутства.

Визначення ознак доведення до банкрутства може бути здійснено у разі, коли в суді була розпочата справа щодо банкрутства підприємства та є ознаки неправомірних дій відповідальних осіб боржника, що призвели його до фінансової неспроможності.

Ознаками доведення до банкрутства є наявність дій відповідних осіб боржника, які призвели до погіршення платоспроможності підприємства, у зв'язку з чим боржник був не в змозі задовольнити в повному обсязі вимоги кредиторів або сплатити обов'язкові платежі.

Насамперед, необхідно визначити, чи змінився рівень забезпечення зобов'язань кредиторів за період, що аналізується. У разі коли такі зміни мали місце, потрібно з'ясувати умови укладення, виконання договорів, відповідно до яких сталися ці зміни.

Рівень забезпечення зобов'язань кредиторів характеризується такими показниками:

забезпечення зобов'язань боржника всіма його активами (відношення суми активів боржника до суми його зобов'язань);

забезпечення зобов'язань боржника його оборотними активами (відношення оборотних активів до суми зобов'язань боржника);

розмір чистих активів (різниця між сумою активів підприємства та його зобов'язань).

У разі, коли було встановлено, що зазначені показники погіршилися протягом періоду, який аналізується, необхідно з'ясувати, за умови виконання яких саме договорів це сталося. Ці договори слід перевірити на відповідність ринку товарів і послуг щодо кон'юнктури (ціни, обсягу продажу, якості, конкурентності), а також перевірити вигідність умов виконання договорів для боржника.

На підставі результатів аналізу заповнюється табл. 3 "Показники, щодо аналізу для виявлення ознак доведення до банкрутства" (табл. 8).

Таблиця 8

Показники аналізу для виявлення ознак доведення до банкрутства

№ п/п	Показники та їх нормативне значення	Джерело інформації (форма № 1)	Станом на дату визнання неплатоспроможним	Станом на початок періоду, який аналізується	Станом на кінець періоду, який аналізується
1	Забезпечення зобов'язань боржника всіма його активами (відношення суми активів боржника до суми його зобов'язань)	рядок 1300/ (рядок 1595 + рядок 1695)			
2	Забезпечення зобов'язань боржника його оборотними активами (відношення оборотних активів до суми зобов'язань боржника)	рядок 1195/ (рядок 1595 + рядок 1695)			
3	Розмір чистих активів (різниця між сумою активів підприємства та його зобов'язанням)	рядок 1195 – (рядок 1595 + рядок 1695)			
	аналіз договорів, які вплинули на зміну зазначених показників				
4	Ціни, вказані в договорах, відповідають загальноринковим (так/ні)	аналітична інформація			
5	Умови виконання договорів вигідні для підприємства (так/ні)	аналітична інформація			

Економічними ознаками дій щодо доведення до банкрутства може вважатися такий фінансово-економічний стан боржника, коли виконання умов договорів призвело до погіршення показників оцінки його фінансового стану.

2.3. Визначення ознак приховуваного банкрутства.

Якщо на окремих стадіях провадження у справі про банкрутство буде встановлено, що боржником подані недостовірні відомості про своє майно в фінансовій звітності або в інших документах, що свідчать про його фінансове та майнове становище, в таких випадках можуть мати місце ознаки щодо приховування банкрутства.

До ознак приховуваного банкрутства належать:

надання третім особам (банківським установам, державним установам, постачальникам, покупцям) за відома неправдивої інформації про фінансово-господарський стан підприємства;

можливість визнання причинного зв'язку між наданою інформацією та збитками, які зазнала третя особа.

Навмисне погіршення фінансово-господарського стану підприємства можна визначити за такими основними ознаками:

зменшення розміру, приховування та заниження оцінки майна, яке знаходиться у розпорядженні підприємства;

штучне збільшення розміру кредиторської та дебіторської заборгованості;

наявність у підприємства штрафів, пені, неустойки, визнаних у судовому порядку, за невиконання умов договорів та недотримання вимог законодавства;

збитковість діяльності протягом двох років;

наявність у суді розпочатих справ, за якими підприємство є відповідачем останні два роки;

спрямування інвестицій не на основну діяльність підприємства;

наявність переваг у структурі доходів підприємства від неосновної діяльності;

відхилення показників ліквідності від граничного значення;

необґрунтоване зменшення штату підприємства.

У процесі здійснення аналізу заповнюється таблиця "Показники щодо аналізу для виявлення ознак прихованого банкрутства підприємства" (табл. 9).

Показники аналізу для виявлення ознак приховуваного банкрутства

№ п/п	Показники та їх нормативне значення	Джерело інформації	Станом на дату визнання неплатоспроможним	Станом на початок періоду, який аналізується	Станом на кінець періоду, який аналізується
1	Майно, яке знаходиться у розпорядженні підприємства, тис. грн	форма № 5 рядок 260 – – рядок 261 – – рядок 262 – – рядок 263 – – рядок 264 – – рядок 265			
2	Дебіторська заборгованість, тис. грн	форма № 1 (рядок 1125 ÷ ÷ рядок 1155)			
3	Прострочена частина дебіторської заборгованості, %	аналітична інформація			
4	Кредиторська заборгованість, тис. грн	форма № 1 рядок 1595 + + рядок 1695			
5	Розмір штрафів та пені, тис. грн	аналітична інформація			
6	Розмір збитків, тис. грн	форма № 2 рядок 2355			
7	Кількість справ, розпочатих у суді (відповідач підприємство), штук	аналітична інформація			
8	Розмір інвестицій у тому числі в основну діяльність, тис. грн	форма № 2 – – інвестиції рядок 011			
9	Частка доходів від неосновної діяльності в структурі доходів підприємства, %	форма № 2 (рядок 2200 + + рядок 2220 + + рядок 2240)/ /рядок 2290			
10	Коефіцієнт абсолютної ліквідності ($K \geq 0,5$)	форма № 1 (рядок 1165)/ /рядок 1695			
11	Коефіцієнт поточної ліквідності ($K \geq 2$)	форма № 1 рядок 1195/ /рядок 1695			
12	Кількість працівників, згідно зі штатним розкладом на 31 грудня звітного року, осіб	форма № 1 – ПВ рядок 10010 графа 1			

Етап. 3. Аналіз факторів, що призвели до неплатоспроможності, визначення доцільності санації підприємства.

За отриманими результатами необхідно сформулювати аналітичні висновки з використанням вказаних методичних рекомендацій. Слід звернути увагу на таке:

чи існують ознаки, що могли б відчити про можливість фіктивного банкрутства;

чи присутні ознаки доведення підприємства до банкрутства;

чи існують ознаки, що дали б можливість стверджувати щодо прихованого банкрутства підприємства;

зробити загальний висновок можливості настання банкрутства підприємства;

визначити доцільність санації підприємства або його ліквідації.

Питання для обговорення

1. Інструменти та методи санаційного контролінгу.
2. Особливості та переваги санаційного контролінгу.
3. Склад плану санації підприємства.
4. Підходи до оцінки результативності санації.
5. Методи прогнозування банкрутства підприємства.
6. Визначення санаційної спроможності підприємства як основна мета санаційного аудиту.
7. Сутність та етапи проведення санаційного аудиту.
8. Інформаційне забезпечення проведення санаційного аудиту.
9. Інструменти санаційного аудиту підприємства.
10. Оцінка глибини розвитку кризових явищ на підприємстві.

Контрольні запитання для самодіагностики

1. У чому полягає сутність контролінгу як інструмента антикризового управління?
2. Охарактеризуйте місце контролінгу в системі функцій фінансового менеджменту.
3. Виокремте завдання санаційного контролінгу на підприємстві.
4. Виокремте функції контролінгу згідно з їх класифікацією.
5. У чому полягає інформаційне забезпечення системи контролінгу?
6. Координація як специфічна функція контролінгу.

7. Охарактеризуйте зв'язок стратегічного контролінгу та формування стратегії санації підприємства.

8. Охарактеризуйте бюджетування як інструмент оперативного контролінгу.

9. Розкрийте зміст та етапи побудови системи раннього попередження та реагування (СРПР). На вирішення яких завдань вона спрямована?

10. Які ви знаєте моделі оцінки імовірності настання банкрутства підприємства? Перерахуйте їх.

11. Коротко охарактеризуйте методи контролінгу.

12. Визначте структуру плану санації підприємства. На основі яких принципів він повинен бути побудований?

13. Розкрийте та охарактеризуйте структуру основної частини плану санації.

14. Визначте особливості санаційного аудиту. У чому полягають його основні завдання?

15. Хто може виступати замовниками санаційного аудиту?

16. Охарактеризуйте етапи санаційного аудиту.

17. Розкрийте зміст поняття "санаційна спроможність підприємства".

18. Які методи можуть використовуватися під час проведення санаційного аудиту?

19. Визначте напрями аналізу виробничо-господарської діяльності підприємства під час проведення санаційного аудиту.

20. У чому полягає аудит фінансової сфери підприємства?

21. Розкрийте зміст основних розділів акту аудиторської перевірки.

Література: основна [3; 5 – 7]; додаткова [10; 11; 20; 22; 23; 29].

Тестові завдання для самоперевірки

1. Система раннього попередження та реагування містить:

- а) прогнозування можливих сценаріїв розвитку підприємства;
- б) визначення індикаторів раннього попередження та реагування;
- в) бенчмаркінг;
- г) формування інформаційних каналів;
- д) страхування фінансових ризиків.

2. Основні функції контролінгу:

- а) залучення капіталу;
- б) інформаційне забезпечення та планування;

- в) контроль та координація;
- г) управління кредиторською та дебіторською заборгованістю;
- д) управління грошовими потоками.

3. Основні інструменти контролінгу:

- а) система раннього попередження та реагування;
- б) імітаційне моделювання;
- в) інвентаризація;
- г) ревізія;
- д) фінансовий контроль.

4. Головні завдання стратегічного планування:

- а) визначення стратегічних напрямів діяльності підприємства;
- б) бюджетування;
- в) розроблення дерева цілей;
- г) аналіз відхилень;
- д) визначення горизонтів планування.

5. Яка стратегія санації будується на принципах Jiu-Jitsu та Tai-Chi:

- а) наступальна стратегія;
- б) стратегія делегування повноважень;
- в) стратегія компромісу;
- г) стратегія консенсусу;
- д) захисна стратегія?

6. До основних характерних ознак бюджетування відносять:

- а) короткостроковість;
- б) середньостроковість;
- в) високий рівень конкретизації;
- г) низький рівень конкретизації;
- д) тісна інтеграція з контролем та аналізом відхилень.

7. Бенчмаркінг є:

- а) внутрішній аналіз та порівняння показників діяльності різних структурних підрозділів одного підприємства;
- б) маркетинговий аналіз ринку;
- в) порівняльний аналіз продуктивності виробничих процесів та інших параметрів досліджуваного підприємства й підприємств-конкурентів;
- г) порівняльний аналіз окремих процесів, функцій, методів і технологій досліджуваного підприємства та підприємств, які не є конкурентами даного;
- д) аналіз сильних місць та слабих підприємства.

8. До каталогу санаційних заходів у рамках Crash-програми можуть входити:

- а) рефінансування дебіторської заборгованості;
- б) мобілізація прихованих резервів продажем окремих позицій активів;
- в) здійснення капіталовкладень;
- г) організація санаційного контролінгу;
- д) зворотний лізинг.

9. Основна мета санаційного аудиту:

- а) визначення достовірності звітності підприємства, її повноти і відповідності чинному законодавству;
- б) формування висновків щодо реального фінансового стану підприємства;
- в) оцінювання санаційної спроможності підприємства на підставі аналізу фінансово-господарської діяльності та наявної санаційної концепції;
- г) розроблення санаційної концепції підприємства;
- д) визначення повноти та правильності нарахування та сплати податкових платежів до бюджету.

10. Замовниками санаційного аудиту підприємства, яке перебуває у фінансовій кризі, можуть бути:

- а) позикодавець (наприклад, банківський консорціум) – якщо вирішується питання про надання санаційного кредиту;
- б) підприємство-боржник – якщо воно пропонує укласти мирову угоду та здійснити санацію в ході провадження справи про банкрутство;
- в) державна комісія з цінних паперів і фондового ринку – у разі емісії цінних паперів;
- г) потенційний санатор – якщо вирішується питання про санацію підприємства його реорганізацією (злиттям, приєднанням);
- д) консалтингова фірма – у разі розроблення плану санації.

11. Аналізуючи виробничо-господарську діяльність підприємства, аудитор виконує таку роботу:

- а) аналізує позичковий капітал;
- б) обчислює показники ліквідності та платоспроможності;
- в) аналізує витрати на виробництво;
- г) аналізує рух основних фондів та амортизаційних відрахувань;
- д) оцінює показники праці.

12. До основних показників, які характеризують структуру капіталу та фінансову незалежність підприємства, відносять:

- а) показник фінансового левериджу;
- б) показник абсолютної ліквідності;
- в) коефіцієнт покриття;
- г) коефіцієнт автономії;
- д) коефіцієнт фінансової стабільності.

13. Основні показники ліквідності та платоспроможності підприємства:

- а) коефіцієнт покриття;
- б) рентабельність продажу;
- в) оборотність оборотних засобів;
- г) коефіцієнт абсолютної ліквідності;
- д) коефіцієнт фінансового левериджу.

14. Підприємство вважається неплатоспроможним у разі:

- а) наявних активів у ліквідній формі недостатньо для задоволення в установлений строк вимог, висунутих до підприємства кредиторами;
- б) коефіцієнт абсолютної ліквідності є меншим за 0,2;
- в) коефіцієнт покриття дорівнює 1;
- г) надто низьким є значення показника фінансового левериджу;
- д) до арбітражного суду надійшов позов з боку кредиторів.

15. Коефіцієнт абсолютної ліквідності визначає:

- а) частину короткострокової заборгованості, яку підприємство може погасити найближчим часом;
- б) частку довгострокових позик, залучених для фінансування активів підприємства;
- в) ступінь мобільності використання власних коштів підприємства;
- г) частку чистого оборотного капіталу у структурі активів балансу;
- д) залежність підприємства від довгострокових зобов'язань.

16. Показник Cash-Flow характеризує:

- а) розмір чистих грошових потоків, які залишаються в розпорядженні підприємства;
- б) розмір чистого прибутку підприємства;
- в) обсяг вхідних грошових потоків підприємства;
- г) обсяг реалізації продукції;
- д) чистий прибуток та амортизацію.

17. До основних показників оцінки ділової активності підприємства належать:

- а) продуктивність праці;
- б) фондоддача;
- в) ринковий курс акцій;
- г) оборотність коштів у розрахунках;
- д) оборотність основного капіталу.

18. Діагностуючи сильні та слабкі сторони підприємства, а також потенційні ризики та додаткові шанси, застосовують методи:

- а) СОФТ-аналіз;
- б) бенчмаркінг;
- в) нуль-базис бюджетування;
- г) вартісний аналіз;
- д) СВОТ-аналіз.

Комплексний кейс
за темою 4 "Внутрішні механізми фінансової санації
підприємства",
темою 5 "Санація балансу",
темою 6 "Зовнішні фінансові джерела санації підприємств"

Компетентності, що формуються за темою:

знання: розуміння змісту та сутності поняття "санація балансу", знання структури джерел фінансування санаційних заходів на підприємстві, розуміння змісту та структури зовнішніх джерел фінансування санаційних заходів;

уміння: вміння розуміти зміст та структуру внутрішніх джерел фінансування санаційних заходів на підприємстві; вміння проводити санацію балансу підприємства, вміння визначати обсяг та джерела залучених фінансових ресурсів;

комунікації: презентувати результати аналізу потреби у фінансуванні санаційних заходів; презентувати результати проведення санації балансу; презентувати визначену структуру та обсяги залучення фінансових ресурсів для проведення санації підприємства;

автономність і відповідальність: відповідальність за управлінські рішення щодо використання внутрішніх механізмів фінансової санації підприємства; відповідальність за управлінські рішення щодо обсягів та структури фінансових ресурсів для проведення санації підприємства.

Формування санаційної стратегії підприємства

Базуючись на результатах попередніх кейсів, сформувати для досліджуваного підприємства стратегію фінансового оздоровлення з урахуванням особливостей його внутрішнього та зовнішнього середовища. Вказати можливі зовнішні джерела проведення санації та внутрішні механізми, що можуть бути використані в процесі фінансового оздоровлення.

Методичні рекомендації. Матриця санаційних стратегій (рис. 1) надає можливість співставити стан внутрішнього та зовнішнього середовища функціонування підприємства.

Стан зовнішнього середовища можна охарактеризувати таким чином:
несприятливе зовнішнє середовище – характеризується мінімальною кількістю й можливостями або, у крайньому випадку, недоступністю використання зовнішніх форм фінансування для санації підприємства;

стагнаційне зовнішнє середовище – надає обмежений вибір джерел фінансових ресурсів, їхня доступність також обмежена;

сприятливе зовнішнє середовище – відображає можливість залучення достатньої кількості зовнішніх фінансових ресурсів для фінансування санаційних заходів і їх відносно високу доступність.

Оцінку стану зовнішнього середовища студент здійснює згідно з результатами, отриманими ним у ході виконання кейсу за темою 1.

Далі для позиціонування підприємства у матриці санаційних стратегій необхідно визначити клас кризи, у якому знаходиться підприємство, виходячи з такого:

I клас – криза для власників підприємства проявляється в погіршенні фінансово-економічного стану, обумовленому зниженням прибутковості, падінням темпів зростання прибутку, що не відображається на розрахунках із кредиторами;

II клас – криза для кредиторів виникає тоді, коли падіння доходів призводить до нестачі коштів і характеризується зниженням рівня ліквідності активів і, як наслідок, неповним або несвоєчасним виконанням зобов'язань підприємства перед кредиторами;

III клас – криза для підприємства виникає як результат існування перших двох етапів і характеризує такий фінансовий стан, за якого зобов'язання підприємства перевищують його власні кошти, порушується фінансова стійкість підприємства, виникає реальна загроза банкрутства.

Стан внутрішнього середовища, тобто клас кризи студент визначає на основі результатів, отриманих у ході виконання кейсу за темами 2 і 3.

**Зовнішнє
середовище**

Сприятливе	S_{A1}	S_{B1}	S_{C1}	
Стагнаційне	S_{A2}	S_{B2}	S_{C2}	
Несприят- ливе	S_{A3}	S_{B3}	S_{C3}	
	Криза для власників	Криза для кредиторів	Криза для підприємства	Внутрішнє середовище

Рис. 1. Матриця санаційних стратегій

Таким чином, студенту необхідно позиціонувати підприємство у матриці санаційних стратегій станом на кінець останнього аналізованого ним року згідно з наведеними даними, подати отриманий результат на рисунку, проаналізувати.

Для формування санаційної стратегії необхідно вирішити два основних завдання:

1) сформулювати тип санаційної стратегії, що характеризується глибиною розвитку кризових явищ на підприємстві, тобто обумовлюється класом кризи;

2) обрати доцільний спосіб реалізації стратегії, який відповідає реальним і потенційним можливостям підприємства і стану його зовнішнього середовища з домінуючим впливом останнього.

Зміст виділених класів кризи та особливості зовнішнього середовища функціонування уможливають формування такої множини типів санаційних стратегій:

стратегія відновлення ефективного функціонування (А), основні управлінські впливи в рамках якої повинні бути спрямовані на сферу прибутковості підприємства, відповідає класу кризи для власників;

стратегія відновлення платоспроможності (В), в рамках якої санаційні рішення повинні забезпечити своєчасне виконання зобов'язань підприємства перед зовнішніми суб'єктами, відповідає класу кризи для кредиторів;

стратегія запобігання банкрутства (С), що передбачає застосування санаційних впливів, реалізованих, насамперед, у сфері управління фінансовою стійкістю та автономністю господарюючого суб'єкта, відповідає класу кризи для підприємства.

Стан зовнішнього середовища функціонування підприємства обумовлює вибір пріоритетних інструментів реалізації обраної фінансової стратегії, а саме:

активне залучення зовнішніх джерел фінансових ресурсів для фінансування санаційних заходів (санаційні кредити, фінансове оздоровлення із залученням коштів на фінансовому ринку, залучення коштів санаторів та інвесторів) ($j = 1$);

пошук оптимального співвідношення між залученням в обмежених обсягах зовнішніх фінансових ресурсів і максимально ефективним використанням власних джерел коштів (реструктуризація та пролонгація зобов'язань, максимізація вхідних грошових потоків, рефінансування дебіторської заборгованості та ін.) ($j = 2$);

пошук внутрішніх резервів фінансування санаційних заходів (санація балансу, реструктуризація активів, зменшення вихідних грошових потоків, згортання інвестицій тощо.) ($j = 3$).

Економічний зміст матриці санаційних стратегій подано в табл. 10.

Таблица 10

Економічний зміст складових матриці санаційних стратегій

Вид санаційної стратегії	Зміст стратегії
1	2
S_{A1}	Характеризується найбільш легким класом кризи – криза для власників і сприятливим станом зовнішнього середовища. Для даної ситуації найбільш доцільним уявляється використання стратегії відновлення ефективного функціонування підприємства на основі активного залучення позикових фінансових ресурсів (реалізація інвестиційних проектів, залучення санаційних банківських кредитів тощо)

1	2
S _{A2}	Стан підприємства оцінюється як криза для власників за умови стагнаційного зовнішнього середовища. У цьому випадку стратегія відновлення ефективного функціонування підприємства може бути реалізована за допомогою інструментів, що поєднують використання доступних за термінами і вартістю зовнішніх фінансових ресурсів із мінімальним ризиком і одночасне виявлення резервів внутрішніх джерел фінансування. Стосовно зовнішнього середовища такими інструментами можуть виступати збільшення статутного фонду підприємства, використання коштів інвесторів та інше, а стосовно внутрішнього середовища функціонування – максимізація вхідних грошових потоків, реалізація невикористовуваних активів і т.д.
S _{A3}	Криза для власників підприємства виникає на фоні несприятливого зовнішнього середовища функціонування. Для даних господарюючих суб'єктів доцільним передбачається використання стратегії, спрямованої на забезпечення зростання прибутковості підприємства на основі мобілізації внутрішніх фінансових резервів. У якості найбільш ефективних способів реалізації даної стратегії можна виокремити збільшення виручки від реалізації, оптимізацію структури активів, зниження виробничих та невиробничих витрат та ін.
S _{B1}	Підприємство знаходиться в класі кризи для кредиторів, а стан зовнішнього середовища оцінюється як сприятливий. У цій ситуації доцільним уявляється використання стратегії відновлення платоспроможності на основі застосування фінансових інструментів управління зовнішніми фінансовими ресурсами, спрямованих на пошук альтернативних наявним, більш дешевих джерел позикового капіталу або додаткове залучення коштів власників підприємства, що могло б підвищити його ліквідність і платоспроможність. Актуальною також уявляється оптимізація політики управління кредиторською заборгованістю, пов'язана з пошуком найбільш вигідних для підприємства умов формування зобов'язань, мінімізацією їхньої вартості й забезпеченням своєчасних розрахунків
S _{B2}	Характеризується класом кризи для кредиторів і стагнаційним станом зовнішнього середовища. У цьому випадку стратегія відновлення платоспроможності може бути реалізована за допомогою фінансових інструментів, спрямованих на скорочення або пролонгацію зобов'язань підприємства, з одного боку, й оптимізацію його вхідних і вихідних грошових потоків з іншої. Так, за допомогою угод із кредиторами може бути проведені реструктуризація або пролонгація існуючої заборгованості, у той же час оптимізація структури грошових потоків дозволить сформувати додатково внутрішні фінансові ресурси

1	2
S_{B3}	Відображає кризу для кредиторів на фоні несприятливого стану зовнішнього середовища функціонування підприємства. У даній ситуації реалізація стратегії відновлення платоспроможності може бути здійснена за допомогою мобілізації внутрішніх фінансових джерел санації, до яких можна віднести реструктуризацію активів, збільшення вхідних і мінімізацію вихідних грошових потоків, згортання інвестицій і т. д.
S_{C1}	Характеризується класом кризи для підприємства в цілому й сприятливому стані зовнішнього середовища. Для даних господарюючих суб'єктів рекомендується застосування стратегії запобігання банкрутства, для реалізації якої підприємство за відсутності внутрішніх фінансових ресурсів може скористатися тими фінансовими інструментами, що надає зовнішнє середовище. Так, можливе одержання санаційних кредитів, однак на більше жорстких умовах (гарантія третьої особи, додаткове забезпечення, більше високі відсотки), висновок угод із кредиторами, участь інвесторів у фінансовому оздоровленні підприємства
S_{C2}	Криза для підприємства в цілому обтяжена обмеженістю доступності фінансових ресурсів у зовнішнім середовищі. У даній ситуації стратегія запобігання банкрутства, що рекомендується для підприємства, може бути реалізована тільки за допомогою зовнішніх агентів, якими можуть виступати: держава (у рамках проведення протекціоністської політики), муніципальні органи керування (якщо в кризовому стані перебувають містоутворюючі підприємства), кредитори (через реструктуризацію й пролонгацію зобов'язань, у виняткових випадках – списання боргів)
S_{C3}	Характеризує найбільш складну ситуацію – криза для підприємства сформувалась в умовах несприятливого зовнішнього середовища. У такому випадку ціль санаційної стратегії – запобігання банкрутства може бути досягнута через ініціювання санації в рамках процедури банкрутства й фінансування санаційних заходів за допомогою фінансових ресурсів кредиторів, санаторів, інших зацікавлених осіб

Згідно з положенням підприємства у матриці санаційних стратегій студенту необхідно надати рекомендації підприємству щодо формування його санаційної стратегії та обґрунтувати і навести запропоновані заходи щодо фінансового оздоровлення підприємства, вказати можливі зовнішні джерела проведення санації та внутрішні механізми, що можуть бути використані в процесі фінансового оздоровлення.

Контрольні запитання для самодіагностики

1. Визначте та охарактеризуйте джерела фінансування санаційних заходів підприємства.
2. Сутність та види потреб підприємства у капіталі.
3. Особливості формування потреби у капіталі в процесі санації підприємства.
4. Сутність поняття "фінансова рівновага". Рівняння фінансової рівноваги.
5. Зміст і порядок розрахунку золотого правила фінансування.
6. Зміст і порядок розрахунку золотого правила балансу.
7. Зміст і порядок розрахунку правила вертикальної структури капіталу.
8. Напрями збільшення вхідних грошових потоків підприємства.
9. Охарактеризуйте напрями зменшення вихідних грошових потоків підприємства.
10. У чому полягає реструктуризація активів, її передумови та ефективність використання на підприємствах у стані кризи.
11. Охарактеризуйте складові власного капіталу підприємства.
12. Які функції виконує статутний капітал підприємства?
13. У чому полягає економічний зміст санації балансу та призначення санаційного прибутку?
14. Коли виникають передумови щодо зменшення статутного капіталу підприємств?
15. У чому полягають основні цілі зменшення статутного фонду підприємства?
16. Охарактеризуйте методи зменшення статутного фонду.
17. Що таке деномінація та конверсія акцій?
18. Визначте, з використанням яких форм фінансування власники можуть брати участь у санації підприємств?
19. У чому полягають основні цілі збільшення статутного фонду?
20. Охарактеризуйте методи збільшення статутного фонду.
21. Які ви знаєте джерела збільшення статутного фонду?
22. Що таке "альтернативна санація"?
23. У яких формах кредитори можуть брати участь у фінансовому оздоровленні боржника?
24. Особливості санаційних кредитів для підприємства.
25. Як може персонал брати участь у санації підприємства?

Література: основна [2 – 5]; додаткова [10; 13; 15; 17; 19; 20].

Тестові завдання для самоперевірки

1. До вхідних грошових потоків підприємства можна віднести:

- а) виручку від реалізації основної продукції;
- б) амортизаційні відрахування;
- в) кошти, залучені в результаті емісії корпоративних прав;
- г) прибуток від основної діяльності;
- д) кошти, залучені на умовах позики.

2. Приховані резерви:

- а) відображаються у статті балансу "додатковий капітал";
- б) це частина капіталу підприємства, яка жодним чином не відображена в його балансі;
- в) є різницею між балансовою вартістю окремих майнових об'єктів підприємства та їх реальною (вищою) вартістю;
- г) дорівнюють санаційному прибутку;
- д) можуть мобілізуватися у результаті індексації балансової вартості майнових об'єктів.

3. До найважливіших функцій факторингу належать:

- а) кредитування;
- б) управління вихідними грошовими потоками;
- в) управління кредиторською заборгованістю;
- г) покриття ризику;
- д) передача управління дебіторською заборгованістю.

4. Збільшення суми грошових активів за рахунок внутрішніх фінансових джерел можна досягти:

- а) ліквідацією портфеля короткострокових фінансових вкладень;
- б) рефінансуванням дебіторської заборгованості;
- в) продажем частини основних фондів чи окремих структурних підрозділів підприємства;
- г) збільшенням статутного фонду підприємства;
- д) зниженням собівартості продукції.

5. До вихідних грошових потоків підприємства можна віднести:

- а) оплату товарів, робіт, послуг, які становлять собівартість продукції;
- б) оплату товарів, робіт, послуг, які не належать до валових витрат;
- в) здійснення реальних та фінансових інвестицій;
- г) амортизаційні відрахування;
- д) повернення капіталу, який був залучений на фінансовому ринку.

6. Розрізняють такі основні групи факторів, що впливають на зміну собівартості продукції:

- а) зміна обсягів виробництва;
- б) зміна цін на готову продукцію;
- в) зміна структури (номенклатури та асортименту) продукції;
- г) зміна ставок податку на додану вартість;
- д) зміна організації виробництва та умов праці.

7. Зміна організації виробництва та умов праці виявляється в економії витрат за такими основними напрямками:

- а) спеціалізація та кооперування виробництва;
- б) зміни в організації та обслуговуванні виробництва та праці;
- в) зміни в організації управління виробництвом;
- г) зміни в умовах матеріально-технічного забезпечення;
- д) усунення зайвих витрат і збитків.

8. Інвестиції, здійснювані підприємством, що перебуває у фінансовій кризі, згортаються:

- а) якщо підприємство є неплатоспроможним;
- б) якщо відсутні джерела для продовження фінансування інвестицій;
- в) із метою збільшення вхідних грошових потоків;
- г) із метою зменшення вихідних грошових потоків;
- д) у разі, якщо це призводить до істотного збільшення витрат виробництва.

9. Власний капітал підприємства це:

- а) підсумок першого розділу пасиву балансу;
- б) капітал, у межах якого власники підприємства несуть відповідальність перед його кредиторами;
- в) капітал, розділений на частки рівної номінальної вартості;
- г) те саме, що і статутний капітал;
- д) капітал, основними складовими якого є статутний фонд, додатковий капітал, резервні фонди та прибуток.

10. Додатковий капітал:

а) це сума приросту майна підприємства, яка виникає в результаті переоцінювання (індексації), безоплатно одержаних матеріальних цінностей та від емісійного доходу;

б) це капітал, у межах якого власники підприємства несуть відповідальність перед його кредиторами;

в) може бути лише в акціонерних товариствах;

- г) може бути спрямований на покриття збитків підприємства;
- д) це один із видів доходів підприємства, які можуть бути розподілені між власниками корпоративних прав.

11. Санаційний прибуток є:

- а) прогнозованим прибутком, який підприємство планує одержати після успішного завершення санації;
- б) різницею між витратами на проведення санації та одержаною виручкою після фінансового оздоровлення;
- в) різницею між прибутком підприємства після його санації та прибутком (збитком) до проведення санаційних заходів;
- г) емісійним доходом у вигляді дизажіо;
- д) прибутком, який підприємство одержує у результаті списання частини кредиторської заборгованості.

12. У процесі санації балансу:

- а) підвищується розрахунковий та ринковий курс корпоративних прав;
- б) поліпшується платоспроможність підприємства;
- в) покриваються відображені в балансі збитки;
- г) залучаються фінансові ресурси для проведення санаційних заходів виробничого характеру;
- д) збільшується статутний фонд підприємства.

13. Акціонерне товариство може викупити акції власного випуску з метою:

- а) подальшого перепродажу;
- б) подальшого анулювання;
- в) одержання дивідендів під час розподілу прибутку;
- г) розповсюдження серед своїх працівників;
- д) здійснення акціями власного випуску внесків у статутний фонд інших підприємств.

14. Основні цілі зменшення статутного фонду:

- а) одержання санаційного прибутку;
- б) підвищення платоспроможності підприємства;
- в) збільшення номінальної вартості корпоративних прав;
- г) підвищення ринкової вартості корпоративних прав;
- д) санація балансу.

15. Конверсія акцій:

- а) це об'єднання кількох акцій в одну;

- б) це зменшення номінальної вартості акцій;
- в) передбачає обмін за встановленим співвідношенням однієї кількості акцій на іншу;
- г) передбачає викуп акцій з метою їх анулювання;
- д) передбачає обмін конверсійних облігацій на звичайні акції.

16. *Викуп корпоративних прав у санаційних цілях доцільно здійснювати:*

- а) якщо викуп проводиться за ціною, вищою від номіналу;
- б) якщо в підприємства дуже високий рівень капіталізації;
- в) якщо викуп проводиться за номіналом;
- г) якщо викуп здійснюється за ціною, нижчою за номінальну вартість;
- д) якщо за даними корпоративними правами підприємство зможе отримати високі дивіденди.

17. *Статутний капітал акціонерного товариства становить 4 млн грн (номінальна вартість однієї акції – 50 грн); сума збільшення капіталу дорівнює 1 млн грн; біржовий курс старих акцій – 100 грн; курс емісії нових акцій – 60 грн. Середній курс акцій після емісії буде:*

- а) 90 грн;
- б) 68 грн;
- в) 92 грн;
- г) 88 грн;
- д) 75 грн.

18. *Статутний фонд підприємства було збільшено до 15 млн грн; для цього був використаний додатковий капітал у розмірі 5 млн грн; балансовий (розрахунковий) курс акцій перед збільшенням становив 200 %. Після збільшення статутного фонду балансовий курс акцій дорівнюватиме:*

- а) 133,3 %;
- б) 150,0 %;
- в) 200,0 %;
- г) 175,0 %;
- д) 166,6 %.

19. *Двоступінчаста санація полягає у:*

- а) зменшенні статутного фонду підприємства з подальшим його збільшенням;
- б) зменшенні номінальної вартості статутного фонду (акцій) або в безповоротній фінансовій допомозі власників;

в) збільшенні статутного фонду збільшенням номінальної вартості акцій;

г) випуску облігацій з подальшим їх обміном на звичайні акції;

д) комбінації різних форм збільшення статутного капіталу.

20. Переважне право на придбання акцій (часток) дає змогу колишнім власникам:

а) отримати додаткові доходи у разі збільшення статутного фонду;

б) зберегти свою частку (у процентному співвідношенні) у статутному капіталі;

в) попередити "розмивання" вартості своєї частки у статутному капіталі внаслідок емісії акцій за низьким курсом;

г) зберегти свою частку голосів на загальних зборах власників;

д) придбати нові акції за ціною, нижчою за номінальну вартість.

21. Статутний фонд акціонерного товариства збільшується завдяки таким заходам:

а) емісії нових акцій;

б) збільшенню номінальної вартості акцій;

в) обміну облігацій на акції;

г) емісії конвертованих облігацій;

д) придбанню основних фондів.

22. Альтернативна санація передбачає:

а) альтернативний вибір фінансових джерел санації між власними та залученими;

б) комбінацію зменшення та збільшення статутного фонду підприємства;

в) зменшення номінальної вартості статутного фонду (акцій) або безповоротну фінансову допомогу власників;

г) випуск облігацій конверсійної позики;

д) трансформацію боргу у власність.

23. Фінансова участь кредиторів у санації боржників може набирати таких форм:

а) реструктуризації наявної заборгованості;

б) альтернативної санації;

в) зменшення або списання заборгованості;

г) надання санаційних кредитів;

д) конверсії власності в борг.

Змістовий модуль 2

Організаційно-правові аспекти фінансової санації підприємств

Комплексний кейс

за темою 7 "Реструктуризація підприємства", темою 8 "Економіко-правові аспекти санації, банкрутства та ліквідації підприємства", темою 9 "Державна фінансова підтримка санації підприємств"

Компетентності, що формуються за темою:

знання: знання законодавчої бази із проведення санації та банкрутства; розуміння змісту та видів реструктуризаційних процесів на підприємстві; знання основних прийомів та інструментів проведення державної підтримки санації підприємства;

уміння: вміння використовувати законодавчу базу щодо банкрутства в процесі санації підприємства; розуміння змісту, форм та методів державної підтримки санації господарюючих суб'єктів;

комунікації: формувати та презентувати результати використання законодавчої бази для проведення процедури санації чи банкрутства підприємства; обґрунтовано надавати висновки, щодо можливості та доцільності застосування форм і методів державної підтримки санації господарюючих суб'єктів;

автономність і відповідальність: відповідальність за коректне застосування норм санаційного права та законодавчої бази, відповідальність за управлінські рішення щодо доцільності державної фінансової підтримки санації підприємства.

Складання структурно-логічної схеми Закону України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом"

Для виконання даного розділу необхідно ознайомитися та докладно проаналізувати зміст Закону України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом" від 14 травня 1992 року № 2343-XII [24].

У процесі написання даного розділу студенту слід:

1) подати основні терміни, що використовуються у даному Законі (розділ 1), що визначають осіб, які беруть участь у процедурі банкрутства й основні дії та заходи, що можуть бути реалізовані у ході провадження справи про банкрутство підприємства:

арбітражний керуючий – фізична особа, призначена господарським судом у встановленому порядку в справі про банкрутство як розпорядник майна, керуючий санацією або ліквідатор із числа осіб, які отримали відповідне свідоцтво і внесені до Єдиного реєстру арбітражних керуючих (розпорядників майна, керуючих санацією, ліквідаторів) України;

банкрутство – визнана господарським судом неспроможність боржника відновити свою платоспроможність за допомогою процедур санації та мирової угоди і погасити встановлені у порядку, визначеному цим Законом, грошові вимоги кредиторів не інакше як через застосування ліквідаційної процедури;

боржник – юридична особа-суб'єкт підприємницької діяльності або фізична особа за зобов'язаннями, які виникли у фізичної особи у зв'язку зі здійсненням нею підприємницької діяльності, неспроможний виконати протягом трьох місяців свої грошові зобов'язання після настання встановленого строку їх виконання, які підтверджені судовим рішенням, що набуло законної чинності, та постановою про відкриття виконавчого провадження;

кредитор – юридична або фізична особа, а також органи доходів і зборів та інші державні органи, які мають підтверджені у встановленому порядку документами вимоги щодо грошових зобов'язань до боржника; конкурсні кредитори – кредитори за вимогами до боржника, які виникли до порушення провадження у справі про банкрутство і виконання яких не забезпечено заставою майна боржника; поточні кредитори – кредитори за вимогами до боржника, які виникли після порушення провадження у справі про банкрутство; забезпечені кредитори – кредитори, вимоги яких забезпечені заставою майна боржника (майнового поручителя);

неплатоспроможність – неспроможність боржника виконати після настання встановленого строку грошові зобов'язання перед кредиторами не інакше, як через відновлення його платоспроможності;

сторони у справі про банкрутство – конкурсні кредитори (представник комітету кредиторів), боржник (банкрут);

учасники у справі про банкрутство – сторони, забезпечені кредитори, арбітражний керуючий (розпорядник майна, керуючий санацією, ліквідатор), власник майна (орган, уповноважений управляти майном) боржника, державний орган з питань банкрутства, Фонд державного майна України, представник органу місцевого самоврядування, представник працівників боржника, уповноважена особа засновників (учасників, акціонерів) боржника, а також у випадках, передбачених цим Законом, інші особи, які беруть участь у провадженні у справі про банкрутство тощо;

2) скласти структурно-логічну схему, мета якої – розкриття змісту та послідовності реалізації процедури банкрутства господарюючого суб'єкта.

Схема може бути подана у вигляді однієї деталізованої діаграми або декількох рисунків, кожен із яких відображає перебіг тієї або іншої судової процедури банкрутства. Ступінь деталізації провадження справи щодо банкрутства підприємства у структурно-логічній схемі повинен бути досить високим. Необхідно вказувати учасників процедури банкрутства, часові рамки реалізації процедур відповідних дій, можливі варіанти розвитку подій тощо.

Так, відповідно до цього Закону щодо боржника застосовуються такі судові процедури банкрутства:

- розпорядження майном боржника;
- мирова угода;
- санація (відновлення платоспроможності) боржника;
- ліквідація банкрута.

Приклад елемента структурно-логічної схеми подано у додатку В. Результати студент повинен подати у вигляді презентації.

Контрольні запитання для самодіагностики

1. Розкрийте зміст поняття "реструктуризація підприємства".
2. Визначте класифікаційні ознаки реструктуризації.
3. Коротко охарактеризуйте види реструктуризації підприємства.
4. У чому полягає цільова спрямованість санаційної реструктуризації?
5. Охарактеризуйте етапи та порядок проведення реструктуризації.
6. У чому полягають особливості реорганізації, спрямованої на укрупнення підприємств?

7. У чому полягають особливості реорганізації, спрямованої на розукрупнення підприємств?

8. Охарактеризуйте перетворення як особливий вид реорганізації підприємств.

9. У чому полягають мета та функції законодавства про банкрутство?

10. Перерахуйте суб'єктів процесу банкрутства.

11. Які підстави можуть слугувати для порушення справи щодо банкрутства підприємства?

12. Назвіть основні нормативні акти, що регулюють процес банкрутства в Україні.

13. Перерахуйте основні процедури в межах справи щодо банкрутства підприємств.

14. У чому полягає відмінність між судовою та досудовою санацією?

15. Визначте підстави для проведення санації підприємства у судовому порядку, порядок і строки її здійснення.

16. У чому полягають передумови та необхідність участі держави у процесах фінансового оздоровлення підприємств?

17. Визначте основні критерії відбору підприємств для надання їм цільової державної підтримки.

18. Перерахуйте органи, які вирішують питання санаційної підтримки підприємств, їх функції та завдання.

19. Виокремте основні форми прямого державного фінансування санації.

20. Необхідність та умови фінансування підприємств державою на безповоротній основі.

21. Виокремте основні функції Органу з питань запобігання банкрутству підприємств.

22. Основні форми прихованого субсидювання підприємств.

23. Підтримка підприємств фіскальними методами.

24. Основні відмінності між державною підтримкою у формі поручительств та надання урядових гарантій.

25. Можливі негативні макро- та мікроекономічні наслідки надання державної фінансової підтримки окремим суб'єктам господарської діяльності.

Література: основна [1; 4 – 7]; додаткова [8; 13; 15; 18; 20; 25].

Тестові завдання для самоперевірки

1. Розрізняють такі основні форми реструктуризації:

- а) реструктуризація виробництва;
- б) приватизація;
- в) реструктуризація активів;
- г) фінансова реструктуризація;
- д) реорганізація.

2. Основний зміст реорганізації полягає у:

- а) повній або частковій зміні власника статутного фонду юридичної особи;
- б) перереєстрації підприємства;
- в) зміні організаційно-правової форми організації бізнесу;
- г) зміні розміру статутного фонду;
- д) зміні складу засновників.

3. До заходів у рамках фінансової реструктуризації можна віднести:

- а) реструктуризацію заборгованості перед кредиторами;
- б) злиття підприємств;
- в) ліквідацію підприємства;
- г) збільшення статутного фонду;
- д) заморожування інвестиційних вкладень.

4. З метою реструктуризації виробництва можуть здійснюватися такі заходи:

- а) зміна керівництва підприємства;
- б) впровадження нових прогресивних форм і методів управління;
- в) диверсифікація асортименту продукції;
- г) списання заборгованості;
- д) підвищення ефективності маркетингу.

5. Необхідність перереєстрації підприємства постає в тому разі, коли реструктуризація підприємства спричинюється до змін:

- а) організаційно-правової форми;
- б) місцезнаходження підприємства;
- в) форми власності;
- г) розмірів статутного фонду;
- д) назви юридичної особи.

6. У разі реорганізації боржника злиттям або приєднанням його до іншого, стійкішого підприємства:

- а) бухгалтерські баланси обох підприємств консолідуються;
- б) заборгованість підприємства-боржника покривається колишніми власниками його корпоративних прав;
- в) підприємство-боржник виключається з державного реєстру та втрачає свій юридичний статус;
- г) борги боржника визнаються безнадійними;
- д) усі майнові права та обов'язки обох підприємств переходять до юридичної особи, яка виникла в результаті злиття (приєднання).

7. Вимоги щодо умов переведення боргу в разі реорганізації підприємства:

- а) боржник може перевести свій борг на іншу особу лише за згодою кредитора;
- б) перевести борг на іншу особу припустимо й без згоди кредитора;
- в) новий боржник вправі висувати проти вимоги кредитора всі заперечення, засновані на відносинах між кредитором і первісним боржником;
- г) порука і встановлена третьою особою застава припиняються з переведенням боргу, якщо поручитель або заставодавець не виявив згоди відповідати за нового боржника;
- д) відступлення вимоги та переведення боргу, що ґрунтуються на угоді, укладеній у письмовій формі, мають бути подані у простій письмовій формі.

8. Які з наведених далі висловлювань правильні:

- а) у разі злиття всі майнові права та обов'язки кількох юридичних осіб концентруються на балансі одного новоствореного підприємства;
- б) коли відбувається приєднання, майно обох підприємств концентрується на балансі підприємства, яке на момент прийняття рішення про приєднання вже функціонує;
- в) під час злиття баланси обох підприємств консолідуються без створення нової юридичної особи;
- г) приєднання обов'язково передбачає створення нової юридичної особи;
- д) під час приєднання підприємство- правонаступник може змінювати форму організації бізнесу (перетворення)?

9. Реорганізація виокремленням характеризується такими особливостями:

а) частина активів і пасивів підприємства, що реорганізується, передається правонаступнику або кільком правонаступникам, котрі створюються внаслідок реорганізації;

б) підприємство, що реорганізується, продовжує свою фінансово-господарську діяльність;

в) підприємство, що реорганізується, не втрачає статусу юридичної особи, а лише вносить зміни до установчих документів згідно з чинним законодавством;

г) підприємство, що реорганізується, продовжує свою господарську діяльність, але втрачає юридичний статус;

д) реорганізоване підприємство має перереєструватися.

10. Які з наведених висловлювань правильні:

а) у передавальному балансі відображається частка майна, вимог та зобов'язань, яка передається підприємством, утвореним в результаті реорганізації;

б) розподільний баланс – це баланс підприємства, що реорганізується, на день припинення його діяльності, в якому окремими стовпцями відображені активи та пасиви, розподілені між ним і підприємствами- правонаступниками;

в) базою для розподілу може бути сума основних фондів, яка передана підприємствам- правонаступникам;

г) передавальний баланс – це баланс підприємства, яке підлягає поділу на день припинення його діяльності;

д) базою для визначення пропорцій обміну під час реорганізації може бути біржовий курс акцій?

11. Якщо претензію визнано повністю або частково, але немає повідомлення про перерахування визнаної суми, то заявник претензії може:

а) звернутися до відповідача з повторною претензією;

б) звернутися до арбітражного суду з позовом про вирішення господарського спору;

в) після закінчення 20 днів від дня одержання відповіді подати до банку розпорядження про списання у безспірному порядку визнаної боржником суми;

г) звірити заборгованість;

д) звернутися до арбітражного суду з позовом про оголошення боржника банкрутом.

12. Справа про банкрутство підприємства може бути порушена, якщо:

- а) надійшла письмова заява будь-кого з кредиторів боржника;
- б) надійшла письмова заява потенційного санатора;
- в) надійшла письмова заява боржника стосовно його фінансової неспроможності або загрози такої неспроможності;
- г) боржник не визнає претензії про відшкодування заборгованості;
- д) боржник не повернув банківський кредит в обумовлений термін.

13. До боржника арбітражний суд може:

- а) застосувати реорганізаційні (санаційні) процедури;
- б) здійснити ліквідаційні процедури;
- в) укласти мирову угоду;
- г) внести його до реєстру неплатоспроможних підприємств;
- д) оголосити підприємство неплатоспроможним.

14. Боржник може звернутися до арбітражного суду з власної ініціативи із заявою про порушення справи про своє банкрутство у таких випадках:

а) якщо задоволення вимог одного або кількох кредиторів призведе до неможливості виконання грошових зобов'язань перед іншими кредиторами;

б) якщо податкові органи припинили операції за всіма банківськими рахунками боржника;

в) якщо в разі його ліквідації не у зв'язку з процедурою банкрутства він не має можливості задовольнити грошові вимоги кредиторів у повному обсязі;

г) після того, як розрахунковий документ щодо стягнення заборгованості з боржника вміщено в картотеку;

д) за наявності ефективної концепції санації та відсутності необхідного часу для її реалізації.

15. У проекті мирової угоди подаються пропозиції боржника з таких позицій:

- а) форма платіжних поступок кредиторів;
- б) бажаний період пролонгації заборгованості;
- в) бажана сума списання заборгованості з платежів до бюджету;

- г) обсяг початкового погашення заборгованості;
- д) сума необхідного санаційного кредиту.

16. На першому етапі ліквідації підприємства:

- а) воно знімається з податкового обліку;
- б) складається ліквідаційний баланс;
- в) задовольняються претензії кредиторів;
- г) приймається рішення уповноваженим органом про ліквідацію підприємства;
- д) створюється ліквідаційна комісія.

17. Примусова ліквідація підприємства здійснюється:

- а) коли його визнано банкрутом;
- б) коли протягом одного місяця підприємство не погасило визнані ним претензійні вимоги;
- в) якщо на ухвалу суду будуть визнані недійсними установчі документи й рішення про створення підприємства;
- г) якщо його борги перевищують вартість активів;
- д) якщо його занесено до реєстру неплатоспроможних підприємств.

18. Разом із заявою про зняття з податкового обліку підприємства, яке ліквідується, до податкового органу слід подати:

- а) копію рішення власника чи іншого уповноваженого органу про ліквідацію підприємства;
- б) копію документа про створення ліквідаційної комісії;
- в) підтвердження про опублікування у друкованих засобах масової інформації оголошення про ліквідацію суб'єкта підприємницької діяльності;
- г) свідоцтво про державну реєстрацію;
- д) список усіх кредиторів та дебіторів.

19. Мирова угода в процесі провадження справи про банкрутство є:

- а) угодою між боржником і санатором про переведення боргу;
- б) угодою між боржником і кредиторами щодо відстрочення сплати належних кредиторам боргів;
- в) угодою між санатором та арбітражним судом про проведення фінансового оздоровлення боржника;
- г) угодою між санаторами щодо розподілу їхніх прав і обов'язків у процесі санації фінансово неспроможного підприємства;
- д) угодою між боржником і арбітражним судом про відстрочення початку провадження справи про банкрутство.

20. Мирова угода, укладена в ході провадження справи про банкрутство, може бути розірвана у таких випадках:

- а) невиконання умов мирової угоди боржником;
- б) якщо боржник подав недостовірні відомості про свій фінансово-майновий стан;
- в) за відсутності осіб, які мають намір узяти участь у санації боржника;
- г) провадження боржником дій, які завдають збитків правам та законним інтересам кредиторів;
- д) якщо боржнику відмовлено в одержанні нових кредитів.

21. Призначена арбітражним судом ліквідаційна комісія має такі функції:

- а) управляє майном банкрута;
- б) відшукує санаторів;
- в) вживає заходів для стягнення дебіторської заборгованості;
- г) здійснює інвентаризацію, оцінювання та реалізацію майна банкрута;
- д) затверджує ліквідаційний баланс підприємства.

22. З моменту визнання боржника банкрутом виконуються такі дії:

- а) припиняється підприємницька діяльність банкрута;
- б) ухвалюється постанова про реорганізацію (ліквідацію) юридичної особи-боржника;
- в) приймається ухвала про санацію підприємства;
- г) вважаються такими, що минули, строки всіх боргових зобов'язань банкрута;
- д) припиняється нарахування пені та відсотків на всі види боргових зобов'язань банкрута.

23. У разі банкрутства підприємства в першочерговому порядку відшкодовуються:

- а) вимоги щодо платежів до бюджету;
- б) вимоги кредиторів, забезпечені заставою;
- в) витрати, пов'язані з провадженням справи про банкрутство в арбітражному суді;
- г) вимоги кредиторів, не забезпечені заставою;
- д) зобов'язання перед працівниками підприємства-банкрута.

24. Ліквідаційний баланс підприємства в ході провадження справи про банкрутство затверджується:

- а) комітетом кредиторів;

- б) ліквідаційною комісією;
- в) податковим органом;
- г) арбітражним судом;
- д) зборами засновників підприємства.

25. Підставою для звернення із заявою про порушення справи про банкрутство боржника може бути:

- а) неплатоспроможність боржника;
- б) збитковість боржника протягом трьох останніх звітних років;
- в) загроза неплатоспроможності;
- г) перевищення заборгованості над сумою власного капіталу;
- д) падіння ринкового курсу акцій підприємства нижче від їхньої номінальної вартості.

Рекомендована література

Основна

1. Банкрутство і санація підприємства: теорія і практика кризового управління / Т. С. Клебанова, О. М. Бондар, О. В. Мозенков та ін. ; за ред. О. В. Мозенкова. – Х. : ВД "ІНЖЕК", 2003. – 272 с.

2. Бланк И. А. Антикризисное финансовое управление предприятием / И. А. Бланк. – К. : Эльга ; Ника-Центр, 2006. – 672 с. – (Серия "Библиотека финансового менеджера"; Вып. 10).

3. Онисько С. М. Фінансова санація і банкрутство підприємств / С. М. Онисько. – 2-ге вид., виправлене і доповнене. підручник – Львів : Магнолія – 2006, 2008. – 268 с.

4. Раєвнєва О. В. Санаційна стратегія промислового підприємства: механізм формування та моделі реалізації / О. В. Раєвнєва, М. М. Берест – Х. : ВД "ІНЖЕК", 2012. – 344 с.

5. Терещенко О. О. Управління фінансовою санацією підприємств : підручник / О. О. Терещенко; Київський національний економічний ун-т ім. Вадима Гетьмана. – К. : КНЕУ, 2006. – 552 с.

6. Управління фінансовою санацією підприємства [текст] : підручник / Т. А. Говорушко, І. В. Дем'яненко, К. В. Багацька [та ін.] ; за заг. ред. Т. А. Говорушко. – К. : Центр учбової літератури, 2013. – 400 с.

7. Управління фінансовою санацією підприємства : навч. посіб. / С. Я. Салига, О. І. Дацій, Н. В. Нестеренко та ін. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 240 с.

Додаткова

8. Аистова М. Д. Реструктуризация предприятий: вопросы управления. Стратегии, координация структурных параметров, снижение сопротивления преобразованиям / М. Д. Аистова. – М. : Альпина Пабlishер, 2002. – 287 с.

9. Баринов В. А. Антикризисное управление / В. А. Баринов. – М. : ИД ФБК-ПРЕСС, 2002. – 364 с.

10. Бланк И. А. Финансовый менеджмент : учебный курс / И. А. Бланк. – 2-е изд., перераб. и доп. – К. : Эльга ; Ника-Центр, 2009. – 656 с.

11. Бригхэм Ю. Финансовый менеджмент : экспресс-курс / Ю. Бригхэм, Дж. Хьюстон ; пер. с англ. – 4-е изд. – СПб. : Питер, 2007. – 544 с.

12. Бураковський І. В. Глобальна фінансова криза: уроки для світу та України / І. В. Бураковський, О. Плотніков. – Х. : Фоліо, 2009. – 299 с.

13. Гайдуков С. В. Модель відновлення платоспроможності підприємств / С. В. Гайдуков. – Х. : Екограф, 2004. – 36 с.

14. Колисник М. Финансы. Стратегии, с которыми побеждают / М. Колisник. – К. : ИД "Максимум", 2006. – 332 с.

15. Лігоненко Л. О. Антикризове управління підприємством: теоретико-методологічні засади та практичний інструментарій / Л. О. Лігоненко. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2001. – 580 с.

16. Механизмы и модели управления кризисными ситуациями : монография / под ред. Т. С. Клебановой. – Х. : ИД "ИНЖЭК", 2007. – 200 с.

17. Пономаренко В. С. Механізм санаційного управління підприємством: засади формування та моделі реалізації : монографія / В. С. Пономаренко, О. В. Раєвнєва, С. О. Степуріна. – Х. : ВД "ИНЖЕК", 2009. – 304 с.

18. Радзивілюк В. В. Судова процедура санації : навч. посіб. / В. В. Радзивілюк. – К. : Атака, 2005. – 116 с.

19. Раєвнєва О. В. Управління розвитком підприємства: методологія, механізми, моделі : монографія / О. В. Раєвнєва. – Х. : ВД "ИНЖЕК", 2006. – 496 с.

20. Терещенко О. О. Антикризове фінансове управління на підприємстві : монографія / О. О. Терещенко. – 2-ге вид., без змін – К. : КНЕУ, 2006. – 268 с.

Інформаційні ресурси

21. Банкрутство и ликвидация предприятий // ЛігаБізнесІнформ. Українська мережа ділової інформації [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ligazakon.ua/bankrupt>.

22. Методичні рекомендації по виявленню ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій по приховуванню банкрутства, фіктивного банкрутства або доведення до банкрутства / Наказ Міністерства економіки України від 19.01.2006 р. № 14 "Про затвердження Методичних рекомендацій по виявленню ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій по приховуванню банкрутства, фіктивного банкрутства або доведення до банкрутства" (зі змінами та доповненнями, внесеними наказом Міністерства економіки України від 06.03.2006 р. № 81) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.gov.ua.

23. Положення про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємств, що підлягають приватизації, затверджені наказом Міністерства фінансів України та Фонду Державного майна України від 26.01.2001 р. № 49/121 і зареєстровані в Міністерстві юстиції України від 08.02.2001 р. за № 121/5312 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.gov.ua.

24. Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом : Закон України № 2343-XII від 14.05.1992 р. зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс] // Законодавство України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.gov.ua.

25. Сайт Державного комітету статистики України. – Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua.

26. Сайт Міністерства економіки України. – Режим доступу : www.me.gov.ua.

27. Сайт Міністерства фінансів України. – Режим доступу : www.minfin.gov.ua.

28. Сайт Національного банку України. – Режим доступу : www.bank.gov.ua.

29. Система розкриття інформації на фондовому ринку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.smida.gov.ua.

Додатки

Додаток А
Таблиця А.1

Структура складових професійних компетентностей з навчальної дисципліни "Управління фінансовою санацією підприємства" за Національною рамкою кваліфікацій України

63

Складові компетентності, яка формується в рамках теми	Мінімальний досвід	Знання	Вміння	Комунікації	Автономність і відповідальність
1	2	3	4	5	6
Тема 1. Фінансова санація підприємства, її економічний зміст та порядок проведення					
Здатність діагностувати причини виникнення фінансової кризи на підприємстві	Фінанси, фінансовий менеджмент	Знання сутності та змісту поняття "фінансова санація підприємства", "фінансова криза", розуміння причинно-наслідкових зв'язків виникнення фінансових криз на макро- та макрорівнях	Розуміння змісту поняття "фінансова санація", її класифікаційних аспектів, вміння розуміти та визначати фактори, що привели до виникнення кризових явищ на підприємстві	Формувати та презентувати заходи із подолання кризових явищ на підприємстві	Відповідальність за ефективність запропонованих заходів із подолання кризових явищ
Тема 2. Санаційний контролінг					
Здатність приймати рішення щодо доцільності проведення фінансової санації підприємства	Фінанси підприємств, фінансовий аналіз	Знання сутності контролінгу та особливостей застосування інструментарію контролінгу для діагностики кризових явищ та здійснення санаційних заходів на підприємствах	Формувати інформаційне забезпечення контролінгу, визначати стратегічний напрямок санації, вміння розуміти та використовувати методи контролінгу, розрахунок імовірності банкрутства підприємства з використанням моделей прогнозування, складання плану санації	Презентувати зміст контролінгових заходів, методів, інструментарію для діагностики імовірності банкрутства та визначення перспектив проведення санації	Відповідальність за об'єктивність та доцільність застосування контролінгових заходів та інструментарію в процесі проведення санації

1	2	3	4	5	6
Тема 3. Санаційний аудит					
Здатність приймати рішення щодо доцільності проведення фінансової санації підприємства	Фінанси підприємств, фінансовий аналіз	Знання особливостей застосування інструментів санаційного аудиту, методичних підходів до санаційної спроможності підприємства та визначення потреби підприємства у фінансових ресурсах	Вміння розуміти та використовувати методи та інструменти санаційного аудиту, формування пояснювальної записки, оцінка санаційної спроможності підприємства, вміння визначати обсяг потреби в капіталі та джерела його фінансування, вміння визначати оптимальну структуру капіталу з використанням правил фінансування	Обґрунтовувати та презентувати результати санаційного аудиту на підприємстві	Відповідальність за результати санаційного аудиту на підприємстві
Тема 4. Внутрішні механізми фінансової санації підприємства					
Володіння практичними навичками щодо використання внутрішніх фінансових джерел санації	Фінанси підприємств, фінансова діяльність суб'єктів господарювання	Знання структури джерел фінансування санаційних заходів на підприємстві	Розуміння змісту та структури внутрішніх джерел фінансування санаційних заходів на підприємстві	Презентувати результати аналізу потреби у фінансуванні санаційних заходів	Відповідальність за управлінські рішення, щодо використання внутрішніх механізмів фінансової санації підприємства
Тема 5. Санація балансу					
Здатність приймати рішення щодо доцільності проведення фінансової санації підприємства	Фінанси підприємств, фінансова діяльність суб'єктів господарювання фінансовий менеджмент	Розуміння змісту та сутності поняття "санація балансу"	Вміння проводити санацію балансу підприємства	Презентувати результати проведення санації балансу	Відповідальність за об'єктивність та ефективність пропонованого плану санації балансу

1	2	3	4	5	6
Тема 6. Зовнішні фінансові джерела санації підприємства					
Володіння практичними навичками щодо та залучення зовнішніх фінансових джерел санації	Фінанси підприємств, фінансова діяльність суб'єктів господарювання	Розуміння змісту та структури зовнішніх джерел фінансування санаційних заходів	Вміння визначати обсяг та джерела залучених фінансових ресурсів	Презентувати визначену структуру та обсяги залучення фінансових ресурсів для проведення санації підприємства	Відповідальність за управлінські рішення щодо обсягів та структури фінансових ресурсів для проведення санації
Тема 7. Реструктуризація підприємства					
Здатність до проведення реструктуризації господарюючого суб'єкта, що функціонує у стані кризи	Фінансова діяльність суб'єктів господарювання	Розуміння змісту та видів реструктуризаційних процесів на підприємстві	Вміння обирати форми реструктуризації, вміння складати передавальний та розподільний баланси	Обґрунтовано надавати рекомендації щодо форм реструктуризації підприємства, презентувати передавальний та розподільний баланси	Відповідальність за обрання оптимальної форми реструктуризації підприємства
Тема 8. Економіко-правові аспекти санації, банкрутства та ліквідації підприємства					
Здатність до складання плану санації та інших документів в процесі її проведення	Господарське право, фінанси підприємств	Знання законодавчої бази із проведення санації	Вміння визначати передумови фіктивного та навмисного банкрутства, вміння використовувати законодавчу базу щодо банкрутства в процесі санації	Презентувати результати використання законодавчої бази для проведення процедури санації чи банкрутства підприємства	Відповідальність за коректне застосування норм санаційного права
Тема 9. Державна фінансова підтримка санації підприємств					
Володіння формами державної фінансової підтримки та інструментами їх застосування у практиці функціонування господарюючих суб'єктів	Фінанси, бюджетна система	Знання основних прийомів та інструментів проведення державної підтримки санації підприємства	Розуміння змісту, форм та методів державної підтримки санації господарюючих суб'єктів	Обґрунтовано надавати висновки, щодо можливості та доцільності застосування форм та методів державної підтримки санації господарюючих суб'єктів	Відповідальність за управлінські рішення щодо доцільності державної фінансової підтримки санації підприємства

Баланс (звіт про фінансовий стан)

Актив	Код рядка	на початок періоду	на кінець періоду
1	2	3	4
I. Необоротні активи			
Нематеріальні активи:	1000	797	990
первісна вартість	1001	3397	3745
накопичена амортизація	1002	2600	2755
Незавершені капітальні інвестиції	1005	35391	36374
Основні засоби:	1010	322054	337179
первісна вартість	1011	987376	1024274
знос	1012	665322	687095
Інвестиційна нерухомість:	1015	0	0
первісна вартість	1016	0	0
знос	1017	0	0
Довгострокові фінансові інвестиції:	1030	0	0
які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств			
інші фінансові інвестиції	1035	86565	85799
Довгострокова дебіторська заборгованість	1040	0	0
Відстрочені податкові активи	1045	4391	4391
Інші необоротні активи	1090	127044	134652
Усього за розділом I	1095	576242	599385
II. Оборотні активи			
Запаси:	1100	1174668	1386235
виробничі запаси	1101	627824	744020
незавершене виробництво	1102	400723	492337
готова продукція	1103	146073	149796
товари	1104	68	82
Векселі одержані	1120	0	0
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1125	244491	245328
Дебіторська заборгованість за розрахунками:			
за виданими авансами	1130	272597	292977
з бюджетом	1135	55005	63920
у тому числі з податку на прибуток	1136	15221	27840
з нарахованих доходів	1140	387	187
із внутрішніх розрахунків	1145	0	0
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	1901	8260
Поточні фінансові інвестиції	1160	0	0
Гроші та їх еквіваленти:	1165	741612	677141
готівка	1166	2	0
рахунки в банках	1167	741610	677141
Витрати майбутніх періодів	1170	186	95
Інші оборотні активи	1190	169717	1326120
Усього за розділом II	1195	2660584	2806755

Продовження додатка Б
Закінчення табл. Б.1

1	2	3	4
III. Необоротні активи, утримувані для продажу та групи вибуття	1200	0	0
Баланс	1300	3236826	3406140
Пасив			
I. Власний капітал			
Зареєстрований капітал	1400	105624	105624
Капітал у дооцінках	1405	227296	227297
Додатковий капітал	1410	22204	22203
Резервний капітал	1415	61064	61064
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	1231878	1359072
Неоплачений капітал	1425	0	0
Вилучений капітал	1430	0	0
Усього за розділом I	1495	1648066	1775260
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення			
Відстрочені податкові зобов'язання	1500	0	0
Пенсійні зобов'язання	1505	0	0
Довгострокові кредити банків	1510	0	0
Інші довгострокові зобов'язання	1515	0	0
Довгострокові забезпечення	1520	0	0
Довгострокові забезпечення виплат персоналу	1521	0	0
Цільове фінансування	1525	0	0
Страхові резерви	1530	0	0
Усього за розділом II	1595	0	0
III. Поточні зобов'язання і забезпечення			
Короткострокові кредити банків	1600	0	0
Векселі видані	1605	0	0
Поточна кредиторська заборгованість:			
за довгостроковими зобов'язаннями	1610	0	0
за товари, роботи, послуги	1615	33417	21525
за розрахунками з бюджетом	1620	1084	2626
у тому числі з податку на прибуток	1621	0	0
за розрахунками зі страхування	1625	8906	5664
за розрахунками з оплати праці	1630	18123	11923
за одержаними авансами	1635	1480080	1535666
за розрахунками з учасниками	1640	5908	5620
із внутрішніх розрахунків	1645	0	0
Поточні забезпечення	1660	2141	6976
Доходи майбутніх періодів	1665	0	0
Інші поточні зобов'язання	1690	39101	40880
Усього за розділом III	1695	1588760	1630880
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу та групами вибуття	1700	0	0
Баланс	1900	3236826	3406140

Звіт про фінансові результати (звіт про сукупний дохід)

Стаття	Код рядка	За звітний період	За попередній період
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	755733	652916
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	469742	403026
Валовий : прибуток	2090	285991	249890
Валовий : збиток	2095		
Інші операційні доходи	2120	29078	74710
Адміністративні витрати	2130	35325	35596
Витрати на збут	2150	10474	4797
Інші операційні витрати	2180	38384	88336
Фінансовий результат від операційної діяльності:			
прибуток	2190	230886	195871
Фінансовий результат від операційної діяльності:			
збиток	2195		
Доход від участі в капіталі	2200	0	0
Інші фінансові доходи	2220	12977	11048
Інші доходи	2240	34	421
Фінансові витрати	2250	0	0
Втрати від участі в капіталі	2255	0	0
Інші витрати	2270	1578	1587
Фінансовий результат до оподаткування: прибуток	2290	242319	205753
Фінансовий результат до оподаткування: збиток	2295		
Витрати (дохід) із податку на прибуток	2300	– 45423	– 38576
Прибуток (збиток) від припиненої діяльності після оподаткування	2305	0	0
Чистий фінансовий результат – прибуток	2350	196896	167177
Чистий фінансовий результат – збиток	2355		

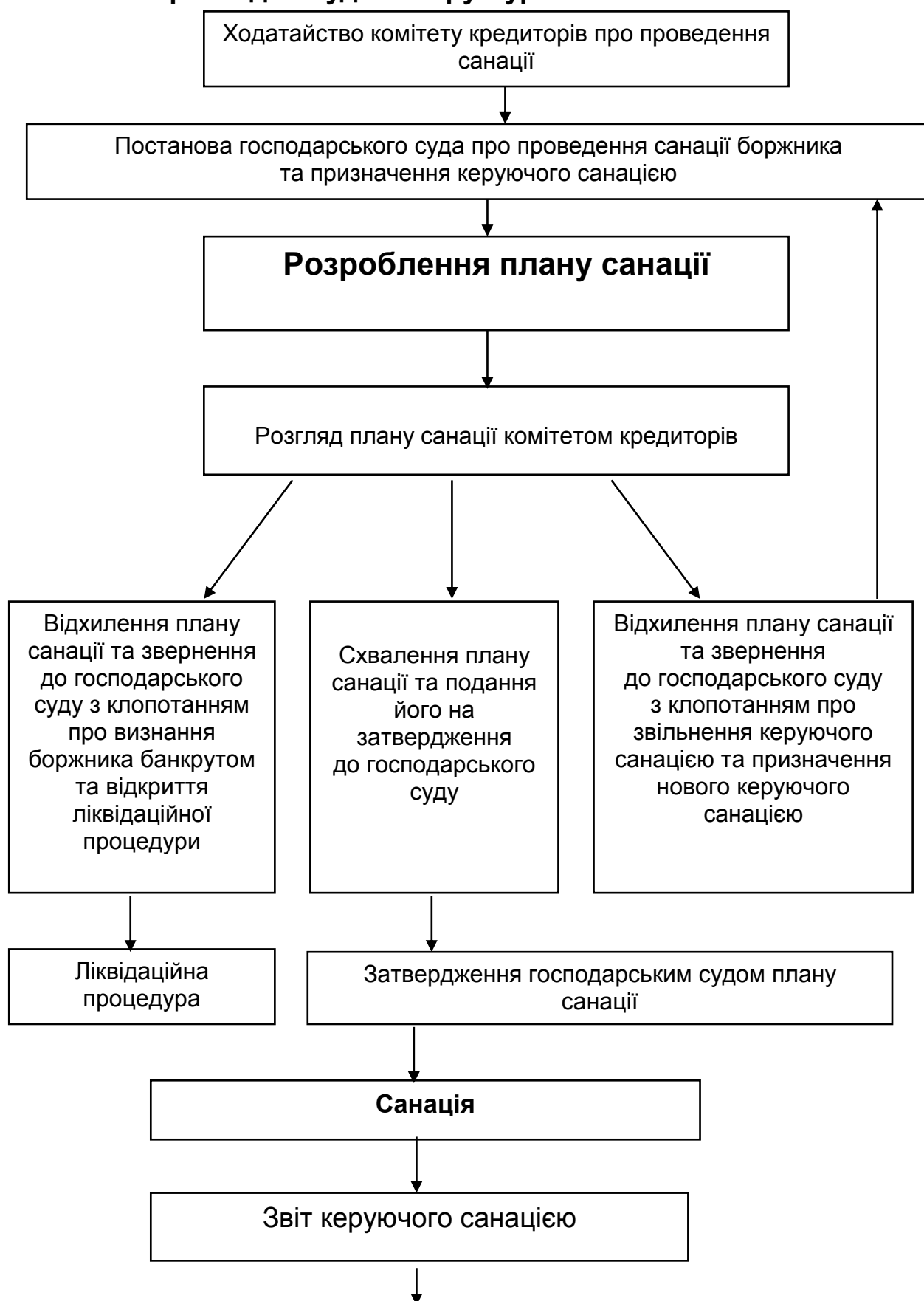
Приклад побудови структурно-логічної схеми

Рис. В.1. Приклад побудови структурно-логічної схеми

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

**Методичні рекомендації
до самостійної роботи
з навчальної дисципліни
"УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ САНАЦІЄЮ"
для студентів спеціальності
8.03050801 "Фінанси і кредит"
усіх форм навчання**

Укладач **Берест** Марина Миколаївна

Відповідальний за видання *І. В. Журавльова*

Редактор *В. О. Бутенко*

Коректор *Т. А. Маркова*

План 2016 р. Поз. № 44.

Підп. до друку 02.12.2016 р. Формат 60 x 90 1/16. Папір офсетний. Друк цифровий.

Ум. друк. арк. 4,5. Обл.-вид. арк. 5,63. Тираж 40 пр. Зам. № 260.

Видавець і виготовлювач – ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 61166, м. Харків, просп. Науки, 9-А

*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
ДК № 4853 від 20.02.2015 р.*